

EESTI PÄEVA- LEHT

ESTNISKI DAGBLADET

Kolmapäeval, 27. septembril 1972

Nr. 74 (3762)

14. aastakaik

Hääl USA-st: Miks Rootsi sobib Eesti Päevadeks

Kas Rootsi tüepoolset on kõlbmatu või sobimatu ülemaailmsete Eesti Päevade edaspidise korraldajana? See küsimus kerkis üles juba nõupidamisel Eesti Päevade lõpul, mil konstateriti, et Rootsis puuduvad mitte ainult meie oma ressursid Torontoga samaväärse ürituse teostamiseks, vaid ka poliitilised, kuna Rootsis vaevalt on oodata samavõrdset massmeediumide tähelepanu eestlaste asjale, rääkimata nimekate poliitika-tegelaste rakendamist n. ü. valitsusliikmete klassist.

Kuid ei puudu ka hääled, kes vastupidiselt just Rootsit peavaimaks järgmise ülemaailmse kokkutuleku paigaks, kuna siin asub poliitiliselt ja vaimset ergas eestlus. Toimetusele saadetud kirjas polemiiseerib Eesti Päevade Ameerika mandri asjaks tegemise vastu nooremäpöve teadusemees dr. Tõnu Parming, kes kokkuvõttes avaldab järgmisi mõtteid:

Eesti Päevadele järgnevalt on olnud meie ajakirjanduses sõnavõtte, kus ja kuna tuleks pidada järgmist ülemaailmset Päevad. Eriti va-

jab vastukaja "Vaba Eesti Sõnas" nr. 36 avaldatud juhtkiri sellel teemal, milles tähendati, et maa valikul peab olema mõtleva ja poliitiline moment, mistõttu Rootsi ei ole sobivaks maaks. Väiks järeldada siiski, et Torontos toimunud Päevade suhtes kiputakse seda poliitilist külge üles puhuma.

Eestlaste meelevaldus-ronkääk oli põhiliselt iseteadvusliku tähendusega üritus. Suurt poliitilist tähendust võib ta omada ainult eestlaste seestmisest vaatekohast. Ei saa uskuda, et see ronkääk ühegi valitsuse seisukohti muudab, et N. Liit selle tõttu oma venestumise joont leevendab, et rahvusvahelistes orgides selle tõttu Eesti-küsimustes debati tuleks, et maailma suured mõtlejad, kultuuri-tegelased, intelligentsia tervikuna sellest motiveerituna eestlaste hüves sõna suhu või sulle pihku võtaksid, ideid laenatama lööksid.

Samuti ei saa lugeda Torontos peatatav Rahvuskongressi suure poliitilise tähtsusega ürituseks. Eelkõige selleks, et päevade ühehinnatuma ettevõtte ei kerkinud seal esile ühtegi uut ideed, ühtegi konkreetset tegevust suunavat programmi. Ja ta ei saanudki seda teha, sest ta oli organiseeritud nõnda, et sinna tuldi kinnitama asju, mille suhtes nagu ni juba varem üldine nõusolek olemas oli. Kuid Rahvuskongress on üritus, mis vajab pikemat craidi arvustamist.

Kõige olulisemaks poliitiliseks momendiks Toronto Päevadel oli kahe Kanada valitsuse ministri kõnepuhli astumine poliitilise tuumaga kõnede pidamiseks. Seda momenti aga eestlased ei suutnud mõjuvalt hinnata, võibolla selleks, et tegemist on liberaalse erakonna valitsusega. Kanada eestlased näivad sellele erakonnale ja valitsusele üldiselt opositsioonis olevat, ning teiste asumaade eestlased naljalt teaksid Kanada valitsuse poolt pakutavat momenti ära kasutada.

Vastupidiselt asetisid eestlased suured kellad endise Kanada konservatiivse peaministri Diefenbakeri kõnelt, kes aga ei suuda ulatuliselt mõjutada Kanada välis- ega seepoliitikat eelolevatel aastatel. Jäib arusaamatuks, mis täpselt on selleks poliitiliseks momendiks, milks

Järg. lhk. 7.

Tõnu Parming

Märgitagu sportlaste rahvus!

USA Esindajatekoja liige Edward J. Derwinski, kes kuulub ka välisajade komiteesse, pöördus enne olümpiamänge USA Informatsioonagentuuri (USIA) poole palvaks, et Müncheni olümpia märgitaguks N. Vene meeskonna koosseisu kuuluvate sportlaste puhul ka nende rahvuslik kuuluvus.

Rahvasaadik märkis oma sellekohases asjaajamises UIA direktori F. Shakespeariga, et rahvuse äärmäkimistest on huvitatud miljonid ameeriklased, olles uhked, kui nende isade päritolumaad sportlase esineb võitjana. Samuti on selles huvitatud N. Vene poolt ikestatud rahvad. Derwinski väitis, et Vene sportlaste seas esineb ukrainlasi, lätlasi, eestlasi, leedulasi, armeenlasi, valgevenelasi j.t.

E. Derwinski juhtis tähelepanu ka sellele, et lääne sportlased on amatöörspordilased, kommunistlike mande sportlased aga professionaalid, kuna nendal saavad valitsuselt võimalusi endi pühendamiseks täisajaga spordile.

Ülemaailmsete Eesti Päevade tegelaskond-üldkorraldajad pärast suvepuhkust ÜEP-de majandustoimikonna juhataja A. Truuverti suvekodus möödunud pidupäevi meenutamas. Esirgas vasakult kolmas kunstinaütuse toimikonna juhataja Benita Vomm, edasi teatritoimikonna juhataja Riina Reinik, dr. Truuvert, majandustoimik. juhataja A. Truuvert, peasekretär pr. Laansoo, näitlejatar Valve Andre ja konsul Ilmar Heinsoo abikaasa Margot. (Foto — K. Eérme)

Vaidlus jätkub Eesti-küsimuses Handelstidningis

GÖTEBORG (EPL) — Göteborgs Handelstidning avaldas neljapäeval, 21. septembril s.a. peaaegu lehekülje ulatuses kirjutise, mis puudutab Eesti. Oigupoolest sisaldab see kirjutis kolme autori — Gösta Bågenholmi, Tarmo Sepa ja Alex Militsi — artiklid. Esimene nendest esitab nõukogude "uudistebüroo" APN seisukohti, kuna Eesti Päevalehe kaastöölise Tarmo Sepa ja Alex Militsi vastavad talle, kaitses iseseisva Eesti olukordi faktiliste andmete esitamisega.

Handelstidning lisab sissejuhatavalt omapoolse kommentaari, üteldes: "Kunagi kesk augustikuud tidninges HT välismaa-toimetuse sojveti "uudistebüroo" APN raportidest, et kõik on Baltikumis hästi. Ja niipea,

kui keegi avaldas teissuguseid mõtteid, tungis kohe APN kallale "sojvetivastase valepropaganda" pärast."

Alex Milits kirjutab 26. augustil N. Liidu rahvuslikust, majanduslikust ja kultuurilisest survest ja Tarmo Sepp andis samas põgusa ülevaate, näidates, et 1939. a. Eestis saab vaevalt vaadelda kui alaarenenud maad, ei materiaalset ega ka kultuuriliselt. Artiklid irriteerisid Gösta Bågenholmi, kes oma nüüdilmunud artiklis väidab, et Eestit tuleb esmajoones demokraatlikust vaatevinklist vaadel-

da kui alaarenenud maad. Eesti tänapäeva-olukorrast läheb ta väitma: "Tarmo Sepp ja Alex Milits HT-s 26. augusti ilmunud artikleid refereeris EPL oma 9. sept. numbris.

Gösta Bågenholm ütles m. h., et "Tarmo Sepp lüüstab lugejaid sellega, et Eesti oli õnnelik vabariik ja tahab, et lugejad seda usuksid. Kui-gi ka õnnelik päike paistis Eesti kohal a. 1939, siis pidi tal ka plekke olema. Kuid konversatsioonileksikon,

Järg. lhk. 7.

Küing jutustas TV-s lastele Baltikumist

Andres Küing, kes praegu tegutseb vabakutselise autori ja ajakirjanikuna, esines pikemas TV-programmisarjas "Barnjournalen". Ta on saanud väga hea kriitika-osaliseks oma poliitiliste kommentaaride eest selles sarjas ja teda on paupatud jätkata sügisel uue sarjaga, kus ta seletab lastele poliitilist olukorda Ladina-Ameerikas.

Elviimases "Barnjournalenis" arutati muu seas sisserrändajate küsimu-

Andres Küing

sis, kusjuures Andres Küingilt küsiti, milks ta nimi on Andres ja mitte Anders. Küing jutustas naeratades, et ta oli just üks taolisi sisserrändajate ehk põgenike lapsi, kellest küsimus oli programmis. Küing jatkas: — Mu vanemad põgenesid siia Teise maailmasõja ajal. Nad tulid ühelt maalt, mille pealinn on lähedamal Stockholmile kui ükski teine välismaine pealinn. Kas sa tead, mis on selle maa nimi?

Programmijuhataja raputas eitavalt pead, aga arvas siis kõhklevalt, et eks see ole Helsingi Soomes. Küing vastas sellele, et programmijuhul pol- vaju tunda piinlikkust, et ta ei tead- Järg. lhk. 8.

Külastage
EESTI MAJA
PUBLISHING HOUSE

WALING 344

Teatustik
Raamatukogu
A. Kad. 205

Eep 205

EPL 27. septembril 1972

MEMENTO

Ladina sõna "memento" tähendab maitustust meespidamiseks. Inimene ei tohi unustada, et ta on suurelik, inimene ei tohi enda huvides unustada ka valusaid elukogemusi. Eesti rahvusgrupile Rootsis on üheks selliseks oluliseks kogemuseks põgenemine kodumaalt 28 aasta eest ja need põhjused, mis selle erakordse massilohkumise esile kutsusid. Põhjused, mis hiljem on määratud vaba eestluse hoiaku ja võitluse. Põhjused, mis meid veensid selle hoiaku ja võitluse tarvilikkuses.

Ligi kolm aastakümnet on pikk aeg ja on täiesti loomulik, et see generatsioon, kes vahepeal on üles kasvanud, kes ei oma otsest kogemusi ja elamusid Eesti ja eestlaste tabanud vägivaldast, püüab otsida oma seisukohti ja otsida tõdesid, mõnikord rohkem mõjustatud olles ümbritseva ühiskonna kalduvusest käsitleda ikka veel halltasi kui mingild fanaatikuid kui oma vanemate ütlelastest. Ent ometi jääb ka nendele püsima fakti, et 1944 aasta septembris lahkus kodumaa spontaanselt ja poliitiliselt ümmarguselt kümme protsenti rahvastikut, sellest umbes 30 000 Rootsi.

Sama rahvasterändamist meenutav massilohkumine puudutas ka meie naabreid Lätis ja leedulasi. Järelikult pidi seda põgenemist valandav aje olema erakordselt tugev ja elamusel vapustav. Sellised, et need üles kaalusid kõik muud väärtused: sugulustunded, isamaa-armastus, kiindumus kodukohast, isiklikud materiaalsed hüvised. Sõdustari paljaksid vastu tundmatule tulevikule. Miks?

Vastust on agaralt olnud kõige kolme aastakümne jooksul pakkuma meie kodumaa praegused valitsejad. Põgenemise olevat põhjustanud saksa okupatsioonivõimude keval hirmutamispropaganda, inimesed olnud tüdinud sõjast ja otsinud kindlamat eluaseta, ei puudu ka saagi süüdistus, et põgenenud olid need, kes ühel või teisel viisil olid "sõjaroimariid", "rahvareeturid" jne., kes püüdis pääseda "rahva kättemaksust", s. t uue okupatsioonivõimu sammudest.

Vastust oltsid vähemalt algusaastatel usinalt ka näit, rootslastele, kellelede masspõgenemine tuli suurima üllatusena eriti selle tõttu, et N. Liit oli võitlenud läänlilistega ühel poolel ja oli hävitamas natsismi. Kodukommunistid pakkusid siin kõigile lihtsalt lahendust: kõik saabuvad on natside käsile, midagi fashistide taolist, kes tuleksid kohe välja anda. Neid mõttekäike lannseerivad vasakäärmuslikud ringkonnad sageli veel tänapäevalgi, olles sel viisil suutnud Balti küsimused suurelt osalt "fabu" alla viia massmeediume.

Aeg on muidugi tõendanud, et baltlased, kes põgenesid, olid rahulikud, tublid inimesed, aktiivsusega üle keskmise, mis neil võimaldas mitte ainult kiiresti kohaneda, vaid anda ka väärtuslik panus uuele ühiskonnale. Nende taast oli varsti majanduslikult elanikkonnaga ühevõrdne, või sageli isegi üle selle. Sellegipoolest käitusid nad teistsiti kui vastuvõttev ühiskond oli ette kujutanud: nad ei suulanud etniliselt, arendasid omarahvuslikku kultuuri ja pidasid oma kohuseks meelde tuletada väimatu selle maa saatust, kust nad tulid.

Eestlased, lätlased ja leedulased

on ju varem aastasadu elanud teiste rahvaste valituses all, ilma, et oleks esinenud selliseid paanilisi maalt lahkumisi. See teine memento oli nõukogude sõjalisel okupatsioonile järgnenud aasta, mil uued valitsejad varjuatult näitasid oma nägu ja kavatsusi. Küsimuses ei olnud kaugeltki mingi idealistlik sotsiaalse süsteemi muutmine "revolutsioonilises korras", mis eesti rahva majandusliku arengu ühe aastaga viis vähemalt veerand sajandit tagasi, vaid otsene otse keskkaegse ilmeaga terror, mis sihtis rahva füüsilise hävitamisele.

Eesti rahvas oli äkki jäänud õgusteta ja inimõgusteta. Keegi ei teadnud, millal järg temani jõuab. Kremli valmistas siin ise selle psüühilise aluse, mis tekitas kolm aastat hiljem, kui saabumas oli järjekordne võimuvahetus, masspõgenemise. Et see psüühos põhjendatult ei olnud, tõendasid järgnenud sündmused ühenduses teise vene okupatsiooni konsolideerimisega.

Terrori raudrull hävitas täielikult igasuguse aktiivse vastupanu ja ebainimlikkuse krooniks oli 1949 märtsi suursüüdistamine, mis eeskätt tabas eesti talupoegi ja kes ohvrite hulk ulatus üle 80 000-nde, mitmekordset rohkem kui a. 1941. Oleks suur liialdus ütelda, et eesti rahvast oleks hiljem sildkinastega valitsetud.

Lahendused on teatavasti suurelt osalt eestlaste endi väljavõeldel, ühiskondlik huvi nende lahenduste osas on teatavasti tekkinud alles nüüd, kolmandal aastakümnel pärast saabumist ja mitte meie pärast, vaid kiire immigrandite arvu kasvu pärast. Ka siin jääb ikkagi lahenduste väljakujunemine suurelt osalt olenevaks, kui suur on meie endi rahvuslik huvi nende vastu ja aktiivsus.

Aeg on muidugi ka ajaloolisel poolel annud selged tõendid, et eesti rahvas Teise maailmasõja alguses muutus suurriikide vahetusrahvaks, kusjuures N. Liit, olles katunud kaubelda oma hilisemate sõjakaaslaste demokraatidega, eesmärkide saavutamiseks leppis kokku oma kõige verisema ideoloogilise vaenlase natsistliku Saksamaaga. Molotov-Ribbentropi-pakti sajalaulid (mida nõukogude ajaloolased senini "salajades" peavad) määrasid ka arengu Läänemere idakaldal Soomest kuni Poolani - Hitler lubas Stalinil "vabastada" ka Balti riigid.

Ei ole siinkohal põhjust korrata hästtuntud järgnenud sündmusi, milledes mittekallaletungilepingud, ulimatunumid ja baasid moodustasid vahetult täielikule sõjalisel okupeerimisele ja territoriaalsele anastusele. Sellest kõigest peaks juba küllalt olema, et selle vägivalva vastu võidelda.

Eestlastel, kes tulid läände septembris-oktoobri kuuvahetusel 1944, on põhjust meenutada miks nad tulid. See vastus annab võtme ka tänapäeva probleemidele.

KLA

Teatri teadaanne

Pinna Studio järgmine lavastus, Arvo Mägi "Pärändus", toimuma laupäeval 11. nov. ja pühapäeval, 12. nov. Sõdra Teatris, mitte 18. ja 19. nov. nagu varem teatati.

VÄLISKOMMENTAAR

Arengust Lähis-Idas

Sündmuste käik maailmas on jätnud varju Iraagi presidendi ja valitseva partei juhi Ahmed Hassan al Bakri küllasid Moskvasse septembris keskpaigas. Juba see fakt, et Bakr üldse ühe pikema välireisi ette võttis, on tähelepanuväärne. Tema asjana külastäki Moskvasse suure delegatsiooniga eesotsas on ametlikult seletatav kui vastuvisiit nõukogude valitsusjuhi Kossõgini Iraagi külastamisele tänuvaprillil algul.

Selle tulemuseks oli teatavasti 15 aastase sõpruse- ja koostöölepingu sõlmimine N. Liidu ja Iraagi vahel samasuguse sõnastusega, nagu N. Liit oli 1971 mais Egiptusega kokku leppinud. Tolles lepingus töötavad Iraak ja N. Liit mitte osa võtta mõnest liidust, mis on sihitult teise lepingulase vastu. Edasi töötavad mõlemad pooled arendada "pidevat koostööd" poliitilisel, sõjaväelisel, tööstuslikul, teaduslikul ja sotsiaalsel alal.

Kui sellele lepingule alla kirjutati, ülistas Bakr N. Liitu kui "arablaste tõelist sõpra" ja rõhutas eriti Nõukogude panust Iraagi sõjaväelise potentsiaali suurendamisel. Iraagis on käesolevalt ligikaudu poolteist tuhat vene sõjaväelast ekspert ja nõuandjat. Samuti kui Süüria on ka Iraak keeldunud ühinevast Egiptuse presidendi Sadati otsusega vene meeskondade väljasaatmiseks.

Nüüd võeti Bakr Moskvas vastu suure pidulikkusega, nagu oleks tegemist väga tähtsa külalisega. Põhjuseks oli nähtavasti tõsiasi, et Bakr oli esimene arablaste juhtiv riigimees, kes oli tulnud Moskvasse pärast seda, kui nõukogude meeskond Egiptusest olid pidanud lahku. Bakri ülistamine Nõukogude juhtkonna poolt oli tegelikult üles puhutud, sest araabia maailmas on Iraak jäänud suhteliselt isoleerituks - Pealegi on pinevus Lähis-Idas keskendunud peamiselt Iisraeli piiridele Liibanoni ja Süüria vastu pärast seda, kui Iisrael alustas jõulisi kättemaksu aktsioone arablastest terroristide baaside vastu mõnelmal tä-

hendatud maal. Sel puhul väärivad märkimist, et nii Süürial kui Liibanoni pole mingit sõpruse või koostöö pakki N. Liiduga.

Liibanon on selles mõttes olnud tagasihoidlik peamiselt sisepoliitilistel põhjustel. Süüria väidab lihtsalt, et koostöö N. Liiduga olevat võimalik ka ilma ametliku lepinguta.

Bakri külastäki Moskvasse aitab igatahes heita suuremat valgust sellele, kuidas Nõukogude juhtkond hindab olukorda Lähis-Idas, mida ta tahab ja mis talle ei meeldi. Vene kommunistliku partei keskkomitee leht "Sovjetskaja Rossiya" ülistab eriti Nasserit "tarkust" seoses tema algatusega alustada Egiptuse ja araabia maailma lähendamist N. Liidule peatselt 20 aastat tagasi.

Tänapäeval olevat selle liikumise eeskujuks Iraak, kuna ilma ühe võimsa poliitilise ja majandusliku abandajata olevat araabia riigid liiga nõrgad ja vähearenenud selleks, et heoloni jõuda. Leht hurjutas ühtlasi neid, kes nõukogude abandamist peavad araabia suveräänsuse rikkumiseks. Ajakiri "Novoje Vremja" läheb veelgi kaugemale väitega, et mitmelt poolt tehtavat katseid nõukogude sõjaväelast abandamist alavääristada kui mitte küllalast selleks, et araablaste suudaksid Iisraeli lüüa.

Säärane arvamine olevat eeskild, sest Lähis-Ida probleemne tulevat lahendada poliitiliste abinõudega, mitte aga sõjaga.

Nõnda seletas asja ka Ülemnõukogu esimees Podgornõi kõnes, mille ta pidas Iraagi presidendi auks korraldatud pidusöögil. Seepärast olevat ülimalt tähtis koostada araabia aktsioone antimperialistlikul põialusel ja ühendada kõiki progressiivseid jõudusid reas araabia riikides. Podgornõi avaldus peitis eneses ilmselt hoiatus selle liikumise vastu araabia maailmas, mis on kestnud tänapäevani.

Sõnad võisid tähendada ka vihjet tõsiasjale, et araabia muutlikus ma-

ilmas on vahepeal hakanud puhuma parempoolseid tuuled. Mis puutub Iraagisse, siis on kõik vajalikud otsused juba tehtud ning nõukogude sõjaväeline abandamine kas läbiviidud või ette kindlustatud.

Kuigi Iraagi presidendi vastuvõtt Moskvas oli suurejooneline, jäi siiski mulje, et Kremli seisukohast kaalub Egiptus ikkagi kõige rohkem kogu araabia maailmas. Aga nii kaua kui Sadat püsib võimul ja teeb tülid, on tahestahmata vaja hakata üles tõsta meisi araabia riike, nagu nüüd Iraaki.

Aga teistest külast näitab president Bakri austamine Moskvas, et Nõukogude juhtkonnal on tekkinud probleemse seoses olukorra liikuvusega Lähis-Idas. Kokku võttes tundub, nagu oleks väär isik käinud Moskvast vääral ajal. Aga N. Liidu, meenus Lähis-Ida ümber on kõik võimalik.

A.K.

A. Võobuse õpetajajuubel

Prof. Artur Võobus

Ülemaailmse kuulsusega usuteadlase õpetlase-urija ja autori prpf. dr Arthur Võobuse 40-a. õpetajajuubel pidulik tähistamine toimus 17. septembril jumalateenistusel ja koosviibimisel Chicagos, Luther Memorial kirikus koos Chicago Pauluse koguduse 15-a. juubeli tähistamisega. Õpetaja dr. A. Võobus on Chicago Pauluse koguduse nõukogu liige ja sidameosajusega kaasa aidanud Pauluse koguduse asutamisel ja ka usulisel teenimisel.

EESTI PÄEVALEHT

Eestiska Dagbladet
Peatoimetaja Juhana Kokla
Vastutav väljaandja
(ansv. utg.)
Arvi Moor
Toimetus ja talitus:
EESTI MAJAS Stockholm:
Wallingatan 32, 1 tr.
Postiaadress: Box 667
101 29 Stockholm 1
Telefon 21 84 46

Toimetaja Eskilstuna Jüri Aus
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,
331 02 Eskilstuna, tel. 016/14 77 72
Tellimispõstgiri nr. 15 67 70-0
Kuulutusarvete postgiri 60 59 00-0
Eesti Päevaleht Forlags AB,
Stockholm

Tellimishinnad:

Aasta kr. 147-
Termin (4 kuud) kr. 53-
Kuu kr. 15-
Väljaandja EESTI PÄEVALEHT
FORLAGS AB
Trükkija: Eskilstuna-Kuorrens
Tryckeri AB Eskilstuna 1972

Tampere ajaleht: Akad. Meeskoori laulu tase kõrge

TAMPERE — Eesti Akadeemiline laulmalaade esikontserdi laupäeval, 16. septembril Tampere ülikooli Kõhkonen kirjutab selle kontserdi kohta "Aamulehti" m.h. järgmist:

— Tampereleand, kes on varem kuulnud seda koori, ei saanud imetlemata jätta tema taand jatkuvat tõusu. Koori kõlavus on arenenud ühtlaseks hääleformatsiooniks. Esines harva, et 70-likmeline koori hääldus esines üksiku laulja hääli... Ettekandes võlusid samahästi jüu... kui tempovaheldused. Parimaks osutusid siiski kärmised pianissimo, millelele leidub Soomes vaevalt võrdset.

Koori kava koosnes peamiselt eesti muusikavarast. Prof. Ernesaksa juhatusel võlus eriti esimeses osas Aleksander Lätte "Pilvedele". Ettekanne oli oluliselt näiteks Ernesaksa pädevusest käsitada koori mitmekülse instrumentidena. Arvustaja märgib m. s., et Carl Orff'i teos Concerto di voci, mida juhutas Olev Oja, Ernesaksa teenaline asendaja tulevikus, oli ainus helitöö, kus koor ei suutnud täiel määral säilitada algupärast helikõrgust.

— Täisväärtusliku panuse andis Veljo Tormise "Maarjamaa ballaad", ütleb arvustaja. (Selle ettekanne kaastasid solistid). — Helitöö kirjeldab, lisab arvustaja, kohapealsest sündmust. Et tundub Maarjamaal olevat troostitu. Publi-

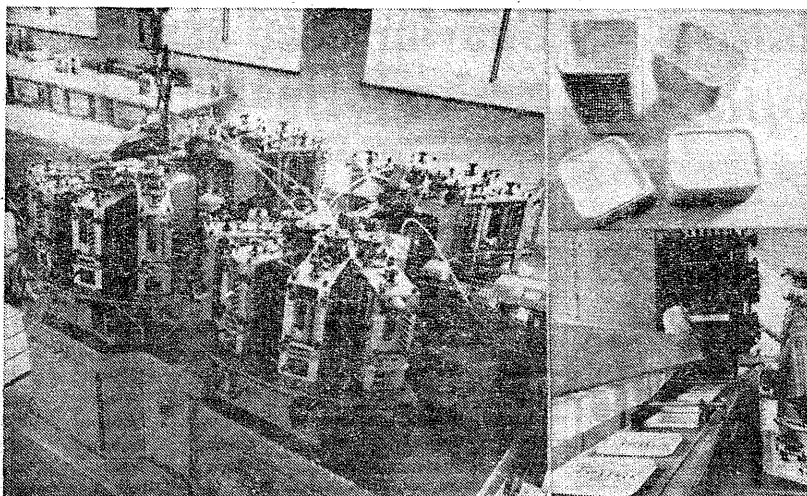
ku poolehoid sellele ettekandele ei tahtnud kuidagi lõppeda.

Väga heatahtlik ja ulatuslik, kohati ülistav arvustus lõpeb sõnadega: Eesti Akadeemilise Meeskoori küllaskontsert näitas üha selgemini, kui võr. kõrgeklassilise kunst on selle koori laul. Loodetavasti järgmist külastust ei tarvitse oodata kuus aastat, lisab Jarmo Kõhkonen.

Telefon kallimaks

Rootsi valitsus on otsustanud tõsta s.a. 1. oktoobrist telefonikõnede markerimismaksu ühe üüri võrra, s. e. senise 13 üüri asemel 14 üüri.

Valitsus on seega toiminud Televerki ettepaneku vastu, mis nägi ette abonentimaksu tõstmist ja markerimismaksu endiseks jätmist. Loodetaks, et markerimismaksu tõstmine toob Televerkit kasasse 90 milj. krooni. Sama suure summa tootuks ka teine alternatiiv — abonentimaksu tõstmine.

Ainuadine trükkimasin, mis suudab korraga margariini plastpakendi kõigile neljale küljele — ja põhjale ka veel VDN-deklaratsiooni — trükkida. Trükkimine ühele pakendile on ainult mõne sekundi küsimus.

Eesti ettevõtjad õppereisil Ljungbys

Eesti Ettevõtjate Ühing sooritas möödunud nädala lõpul, 16. ja 17. septembril, õppereisi Ljungby'sse, kus külastati ins. Erich Kaljoti eeskujuliku plastikatööstust. Kahepäevase reisi kestel külastati ka teisi Eesti ettevõtteid, mis osutus huvitavaks ja paljupakkuvaks.

Lauapäeva hommikul väljus Stockholmist mugav buss 27 ettevõtjaga, nende abikaasade ja külalistega. Teel Ljungby'sse peatuti lõunaböögiks näitleja Boris Peensaare võõrastemajas "Världshuset Vätterhästen". Nagu nimi ütleb, asub see kauni looduse keskel Vätterni järve ääres. Juba teel sinna räägiti, et Peensaare võõrastemajas saab rajooni suurima "wienernitsli". Kui need hiljem lauale toodi, siis ületasid need isegi eeldused. Tutvuti ka restorani hubaste ruumidega ja otstarbekohase köögi-ga.

Meie jüdes Ljungby'sse võitis meid vastus ins. Kaljoti ise koos oma tööstuse juhtkonnaga. Tutvuti esmalt tööstuse arengukäiguga läbi aegade ja tehti siis ringikäik tööstushoones. Hiigelsuured ja ülilmoodad vaakuumpressid, automaatpressid ja trükkimasinad mõjusid imponeerivalt. Kaljot AB omab 2,5 hektarit tööstuskrunti. Tööstuslik pindala on 10.000 ruutm. ja laod hõlmavad 8.000 ruutm. Siin toodetakse peamiselt vaakuumpressitud plastikpakendeid, millele ka kohapeal trükitakse tekstid moodstate masinatega.

Produktisioon on täielikult automa-tiseeritud. Marabou, Fodda ja Margarinbolaget on tööstuse Kaljot AB suurimad kunded. Intiimses koostöös arendatakse ka uusi pakendmaterjale ja pakenditüüpe. Mitmed uudsed pakendid on siin esimest päevaaval-gust näinud. Katsetatakse ka suures skaalas oma tööstuse jäätmete mater-jalide uuesti kasutamist. Selleks on muretsed rida masinad. Lähemas tulevikus võidakse endale ka toor-materjali valmistada. Eksperiment-osakonnas on ülesseadmisel gignatne vaakuumpress, millega võib näiteks valmistada suuri plastikvanne. Ka pressimisvormid valmistatakse oma töökojas.

Oo veedeti hotellis "Terraza" Ljungbys. Öhtul võeti osa ka pidu-lukust õhtusöögist. Esineti kõnede ja

lauludega. Võidi ka tantsida, kui sooviti.

Pühapäeva pärastlõunal jõudisime Stenhammari ja Harpsundi lähedusse. Fleni lähedal asub nimelt kulla-grossisti Oskar Piilmani mõis. Seal tegime tutvust väärikaladega tiiki-des ja mehaniseeritud põllumaja-nadusega. Moodsate meetoditega kasva-tatakse hanesid ja lihaloomi. Veetsi-me ka aega pererahva kohvilauas. Siis jatkasime reisi Stockholmile poole. Kui linnavalgus juba taevaserval kumas, olime kõik ühinenud selles, et taol-ine õppereis loob head kontakti ees-ti ettevõttega väljaspool suurlinna. Ja see kontakt on vajalik omavahe-liseks koostööks. Eesti ettevõtetel on Rootsis mitmel alal eesrinde ja sel-lepärast ei tarvitse häbenenud. Reisi-juht lubas peatselt ekskursioone suhtes tulla uute ettepanekutega.

TARMO SEPP

Salaja filmitud

— Maailmameistri-võistlus males Boris Spasski ja Bobby Fischeri vahel on siiski, hoolimata kõigest, filmitud, ütleb jugoslaavia male-ajakirjanik Dimitri Bjelica, kes ka-vandab raamatut kirjutamisel male-raamatut pipardade massiliselt se-lahingust Reykjaviki. Ta lubab nitundmata üksikasjadega.

Nagu teada, keelas Fischer filmi-mise mänguhallis, mistõttu kõik ülesseatud kaamerad jälle maha monteeriti. Ameeriklane Chester Foc, kes ostis endale filmimisõigu-se, tegi siiski Spasski-Fischeri matsh-i 15 tundi kestva filmi salajaste kaamerate abil.

— Fischeril pole tänaseni vähimat-ki aimu, et teda tilmiti, ütleb Bje-lica.

"LILI MARLEEN"

Augusti viimastel päevadel lä-eis maailmapressi tende, et Lale Andersen, kuulus "Lili Marleen" lauljanna, suri Viinis südamenör-kuse tagajärjel. Ja seda just nüüd, mil ta teist korda oma elus seisis suure edu ees: tema külesoleva aasta suvel ilmunud memuaarid on muutumas mitte ainult saksa vaid maailma bestselleriks.

Mainitud mälestused ilmusid Stutt-gardis Deutsche Verlagsanstalt väl-jaandl pealkirjaga "Der Himmel hat viele Farben" (Taevas on vär-viküllane) ja hinnaga 26 DM. Juba raamatu trükkimisel tuli kirjastuse-le üle 43.000 eelltellimise, nii et esi-mene trükk 50.000 eksemplari müüdi praktiliselt läbi enne teose ilmumist.

Ja kui juba on juttu rahast, siis teenis Lale Andersen veel viimastel aastatel oma laulude plaadistamisega umbes 200.000 DM aastas. See po-le ime, kuna Londoni "Times" teda 1969 võttis meie sajandi kuulsaima isikute nimekirja ja sellega tegi tal-lehiigla reklaami, temale, kes oma "Lili Marleeniga" sõja ajal ja veel pärast sõda võlus miljonid sõdu-reid kõikidest rahvustest, soomlas-test ja eestlastest kuni ameeriklaste-ni ja itaallasteni.

Lale (õiged eesnimed: Elisabeth, Carlotta, Helena, Eulalia) Ander-seen sündis Bremerhavenis mere-mehe tütre-na. Mõllal, pole täpselt teada! Brockhausi ilmutisel olev entsüklopeedia nimetab sünniaas-tana 1908, saksa teatmeteos "Wer ist wer?" 1911, ja mitmed saksa ajalehed oma nekroloogides 1913.

Tema nelipõlve perekonnanimeks oli Bunterberg, mille ta hil-jem Scheitsis, kus ta esines kabaree-des natsivistaste lauludega, muutis oma sõprade nõuandel Anderseniks, sest ta kavatses sõita Saksamaale, et seal esineda laiemal publikul ees. Ta oli siis veel tundmatu täht, kelle vastu Gestapo huvi ei tundud — see-pärast oli selline kombinatsioon või-malik. Oma eesnimed oli ta juba varem Shveitsis muutnud Liselotteks. Ja et igati jälgi kaotada, muutis ta need teistkordseid.

Üle poole oma eluajast võitles kunstnik oma võluandajatega ja hiljem lisaks veel Gestapoga. Esi-mesest mehest pidi üles kasvatama. Võlud ähvardasid üle pea kasvada. See oligi üheks peapõhjuseks, miks ta natside ajal sõitis tagasi Saksa-maale, kuna seal oli rohkem välja-vaateld rahateenimiseks. Teda pääs-tis võlgadest ja viiska hädaohtu "Lili Marleen", laul, mis avaldas otusta-vat mõju tema elule, armastusele, karjäärile, aga ka suurtele raskus-tele.

1938 lõi Berliini helilooja Nor-beri Schultze muusika tuuletaja Hans Leip tuuletusele "Unter der

Laternen" (Laterna all). Ta läks oma viisiga Lale Andersenil juur-de, kes oli sellest valmistatud. Laul plaadistati, kuid tal polnud niugit edu, ainult 700 heliplaati müüdi, ja kabarees "Kabarett der Komiker", kus lauljanna selle lau-luga esines, ei püüdnud talte suu-remat tähelepanu. Juhus tuli aga Lalele appi.

Saksa väed olid Belgradis ja raad-ios mängiti saksa muusikalt. Ühel päeval lõppes heliplaatide tagavara ja saatelajanna juhataja saatis ühe allohvitseri Viini, et seal midagi ot-sida, mis võiks sõduritele meeldida. Sellel õnnestus ühe muusikaäri kel-dris leida kogu grammofonplaat, nende seas "Lili Marleen". 18. au-gustis Belgradi ringhääling esimest korda selle laulu katkena teiste seas.

Tagajärg oli imestamisväärsest ü-lilav. Järgmistel päevadel, nädalatel ja kuudel tuli sõdurilt, eriti Aaf-rikast, sadu ja tuhandeid kirju pal-vega korrata iga päev laulu, lõpetas Belgradi ringhääling iga öhtu oma saatel "Lili Marleeniga".

Kuid propagandaministrile ei meeldinud laul. Ta nimetas selle sentimentaalseks, mis ei kõlba sõdu-reile ja mille järgi — kõigepealt — ei saa marssida. Kuid ministrihär-ra oli hilineud.

Teised Euroopa ringhäälin-gud olid vahepeal astunud Belgradi radadesse ning laulu mängiti keskmiselt 30 Euroopa ringhäälin-gus.

Inglaste 8. armee marssis lauluga läbi Aafrika kõrbed, prantslased, itaallased ja teised järgnesid inglas-te eeskuljule. USA tuntud kirjanik John Steinbeck, hilisem Nobeli lau-reaat, kirjutas "fenomeenist" "Lili Marleen" ja terve maailm tundis se-da ja Lale häält. Goebbels katsus küll teisel teel teha kahjuks Lale Andersenit. Tema sellid tegid kind-laks, et lauljanna oli Shveitsis pä-rast abielulahutust ühe "mitteaarila-sega" koos elanud, et ta oli lai-manud Hitlerit ja et ta südamel la-lus muidki patte.

Tema mälestused kuuluvad pari-mate hulka, mis viimastel aasta-tel on Saksamaal ilmunud. Neid loed nagu põnevat romaani ja neis peegeldub peale muu see raske aeg, mille saksa kirjanikud, näit-lejad, maalijad ja üldse kõik kunstnikud, kes ei jooksnud natsi-dega kaasa, olid sunnitud üli kla-ma.

Neid kihutati — ka Lale Ander-soni — ühest kohast teise, et esi-neda sõdurite, mõne "gauleiteri" või mõne muu tuusa ees. Neil polnud enam kodu ega rahu. Pealegi kao-tasid nad suurelt osalt oma ulu-lu-se vaenlaste pommitamise tõttu ja

võisid õnnelikud olla, kui nad pää-sesid vahistamistest ja laagrites.

Minu arvates on Lale Andersenil ilma igasuguse vihata kirjutatud raamat, milles pole propagandat ega poliitikat parim raamat noorsoole, kes neid aegu tunnab vaid raama-tutest ja — eriti saksavastases — propagandast. Meie jaoks noored õpivad aega tundma, mil niisugune vagur protestilaul, nagu seda on "Lili Mar-leen", võis inimest vii kontsentrat-sioonilaagrisse või isegi surma!

Lale Andersenil mälestused on pea-legi ühe suure armastuse selle kul-gemise 100 ja jutustus, nad on — ka seda väärtust tuleb meie päeval eriti alla kriipsutada — kunstniku enese kirjutatud, mitte mõne osava "ghost-writeri" näputöö.

OSKAR ANGELUS

VAD GÖR MUSEET?

tar

fram kunskapen om tingen
samlar gammalt och nytt inventerar minnen
och miljöer gräver ut

har

hand om
kultürens dyrgripar och naturens märkvärdigheter
bevarar förvarar
vårdar

ser

efter vad tingen säger
forskar klarlägger
förklarar

ger

upplevelser och kunskap
utställer presenterar
kritiserar

Museet får tingen att tala

MUSEERNAS DAG PÅ SÖNDAG

Trycksaken »Museet mitt i byn» (som kan vikas ut till en färgfärdig) utdelas gratis på söndag på ett tiertal museer. Den kan också beställas hos Riksställningar, Sandhamnsg 63, 115 28 Stockholm.

Marshalli plaan taastas sõjas lõhutud Euroopa

Sõjajärgses Euroopas iseloomustas elu nälg, vaesus, meeleheide ja kaos. Olukorda kavatses Stalin ära kasutada oma huvides, eesmärgiga laiendada N. Liidu huvivälja peaaegu kogu Euroopa ulatuses. Hädadoht täheldas esimesena president Truman, kes veendus, et ainus abinõu Sovjeti ekspansiooni vastu on üldise viitluse likvideerimine. Selleks suunas USA juba kahel sõjajärgsel aastal Euroopasse ligikaudu 13 miljardit dollarit. Ent häda oli siiski nii suur, et abil puudus eriline mõju, eeskätt majanduse elustamise osas.

Sovjeti ekspansiooni tõkestamiseks loodi n.a. Trumani doktrin, mis võimaldas Kreeka ja Türgi majanduslikku abistamist ja ühtlasi kaitseloomist nendes riikides N. Liidu mõeldava sissetungi vastu. Peetakse võimalikuks, et doktrin iseenesest välistas III. Maailmasõja puhkemist.

Sõjakatuse põhjustasid Stalini nõuded, mis nägid ette Ruhrimaas allutamist N. Liidu kontrollile, võimaldada Kremli Lääne-Saksas kasutada naturas ja jooksvast produktisoonist 10 miljardi dollari väärtuses taastamismaksu ja kehtestada Euroopas, eriti aga Saksas Sovjeti mustri-le vastav kord.

Hiljuti avaldatud dokumentide kohaselt esitas nimetatud nõudmised välisministrite konverentsil New Yorgis 1946 ja Moskvas peetud istungil aasta hiljem.

Nimetatud konverentsidel vastas Molotov eitavalt USA-inglese ettepanekule, mis nägi ette ka Ida-Euroopa ruumi liitumist lääriikiide majanduse- ja kaubandussüsteemi, samuti kõikide Saksa tsoonide liitumist ühiseks majanduslikuks tervikuks. Esitati protest ka venelaste vastu, kes Ida-Saksa demonteerisid umbes 200 tööstust ja allutasid kõik teised Sovjeti kontrollile.

N. Liidu ekspansioonikatsete tõkestamiseks esitasid tolekaegne USA välisminister George Marshall ja ta abi Dean Acheson nõudmise Lääne-Saksas ja Jaapani majanduse taastamiseks. See sündis 1947. aasta jaanuaril kavand koostas George Kennan, kes oma ettepanekuis lähtus sõjaajast aastate maailma väliskaubanduse statistikast. Lõppl, et endine nivoo tuli taastada, kaasavaratud Lääne-Saksa kunagine tööstuslik kapasiteet.

Kennan toonitas, et Saksamaa väljalangemine maailmakaubandusest on kahjuliku iseloomuga kogu maailmale, sest Saksas 4,3 miljardi dollari suurune väliskaubanduslik käive moodustas 1938. ühe kümnendiku maailma tootajakaubandusest. Peale selle oli Saksamaa paljudele agaraadele heaks ekspordituraks ja säilit hangiti ka vajalikke tööstuskaupu.

Kennani plaan oli seega täieliku vastutolu Morgenthau kavandiga, mis nägi ette Saksamaa muutumise agaraamaaks ilma ühegi tööstuseta. Seda selleks, et takistada saksalasi vallandamast veel kolmandat Maailmasõda.

Esimesed rahujõhitud Saksamaal 1945, mil miljonid inimesed olid sunnitud clama varemets ja primitiivsetes keldrites.

Kennani kavandist kasvaski välja Marshalli plaan, mille avaldamisest on möödunud 25 aastat. Ametlikult kandis plaani nimetust "European Recovery Program" ehk ERP. Euroopas loodi programmi teostamiseks majandusühing OEEC ja Ameerikas "Economic Cooperation Administration" raliade ja abi jaotamiseks.

Marshalli plaani teostamiseks määras USA 17 miljardit dollarit, sellest esimeseks plaaniaastaks ligikaudu kuus miljardit. Lisandus veel abi masinate, toorainete ja muude kaupade näol. Koostööle rakendati Euroopas kokku 17 riiki, nende hulgas ka neutraalsed riigid Rootsi ning Šveits. Lääne-Saksas sai Marshalli abist kokku 13 miljardit dollarit ja Itaalia 1,5 miljardit. Šveitsi kuluks kiili OEEC-se, kuid loobus abist.

Totalselt ja koos Marshalli plaani abiga kulutas USA alates 1941. aasta liitlaste ja hiljem ka oma endiste vastaste abistamiseks enam kui sada miljardit dollarit. Sellest summast suurema osa said Inglismaa ja N. Liit. Kui USA soovis Marshalli abi korras abistada ka Poolat ning Tšehhit astus keelajana vahele N.

Liit. Stalin tegi teatavaks, et Marshalli abi kaudu taotleb USA Sovjeti huide kahjustamist.

Äärmärkusena võib juurde lisada, et sõna "marshalliseerima" leidub ka Estis 1960 väljaantud Õigekeeluse sõnaraamatus, millele on antud järgmine tähendus: "Marshalli plaani abil teisi mald majanduslikult Ameerika ühendriikidele allutama".

Stalin püüdis tol ajal mitmesuguste vahenditega takistada plaani elluviimist, sest tema teooriate kohaselt pidi Euroopa majanduslik viitlus olema kapitalismi surmav kriis, mis üsna varsti avab tee võidule kogu maailma ulatuses.

Oma mälestustes nendib Truman, et Marshalli plaanile kuulub aukoht USA poliitikas j. avõibolla ka maailma ajaloos, kuna plaan takistas uue sõja puhkemist ja seega kindlustas Euroopale rahu. Ta lisab juurde, et maailmale peaks olema selge, et ilma Marshalli plaani abita oleks olnud peaaegu võimatu päästa Lääne-Euroopa kommunismist. (EIM/JA).

Näidendite voistluse tähtp. 15.10

LAKEWOOD (EPL) — Lähind aastal Lakewoodi Eesti Teatri poolt USA-s väljakuulutatud ülemaailmne võistlus uue eesti algupäraste näidendite saamiseks läheneb oma tähtpäevale.

Tõdse hilisemaks postitamise tähtpäevaks on 15. oktoober s.a. Seejuures soovivateks tungival, et ülemere-maadelt saadetaks käsikirjad ainult õhupostiga, sest tavalise postiga ei jõuaks saadetised enam õigeks ajaks ahiandamise komisjoni kätte.

Ahiandamise fondi on kogutud tahat dollarit. Tõd tuleb saada: Lakewoodi Eesti Teater, P.O. Box 616, Lakewood, New Jersey 08701 USA. Samal aadressil võetakse vastu veel ka annetusi ahiandade fondi heaks.

Suurim eesti naiste keskorg. maailmas

Septembris toimus New Yorgi Eesti Majas ENL-i üldkoosolek, mispuhul on huvitav pilku heita suurima eesti naiste keskorganisatsiooni tegevusele vabas maailmas.

Nagu liidu tegevusilevaatatest selgus, on Eesti Naisteliidu Liit (nüüd muudetud nimega: Eesti Naisliit) asutatud 22.IV 1966 Balti Naiste Nõukogu (esin. Mall Jürma) ja ÜEV Naisklubi (esin. Jüta Kurman) algatusel, eesmärgiga koondatult esindada Eesti probleemi ja rahvuskultuuri maailma laiemale forumile, milledeks on General Federation of Womens Clubs (Wash., D.C.) igaaastased konverentsid Ameerika erilinnades (mille liige ENL on) ja paljud teised välisviitluse organisatsioonid kuhu Eesti Naisliitu kõnelema on kutsutud.

ENL peakorter asub New Yorgis ja liikmesklubideks võivad olla igasugused naisorganisatsioonid vabas maailmas. ENL-i tegevusega liitust koheselt naisorganisatsioonid Rootsis, Kanadas ja USA-s. Hiljem liitust veel naiseltsid ja -ringid Austraalias ja Saksamaal. Kogusummas võib liikmete koguarv ulatuda tuhandeni. Uuena asutati liidu juurde 1971. aastal veel Üksik-esinduste osakond. Nii on nüüd juba liidus 15 organisatsiooni ja 6 üksikesindust ülemaailmselt, moodustades tugeva vabade maade naiselinduse.

ENL-i tööd on juhtinud selle algatastest peale Jüta Kurman, esindades liitu ka iga-aastastel GFWC konverentsidel kõnega. Juhatuses on kaasa töötanud, samuti algusest peale Mall Jürma (nõunikuna) ja Velli Kerjan (abiesinainena). Laekur Mar-ta Lannuse lahkumise tõttu Kanadasse paluti laekuriks pangandustegelane Hilda Tamm. Uutena on liidu juhatusse kutsutud Helmi Martin (kirjat.) ja rahvustegelane Aino Suu-berg. Nõunikena väljaspoolt on ENL tööga olnud Johanna Päts (Kanada) ja Adelaide Lemberg (Rootsi). Nimekirii täiendatakse veel Austraalia ja Saksamaa esindustega nõunikena töö koordineerimiseks.

Asukohamaade järgi on statistiline klubide arv järgmine: Rootsiist 4 organisatsiooni. Kanadast 2, Austraaliast 2, Saksamaalt 1 ja USA-st - 6

Eesti Naisliidus on algusest peale kaasa töötanud Mall Jürma nõunikuna.

organisatsiooni, kes on liidu liikmesklubid. Keskorganisatsiooni laienemine jätkub, lootuses, et sellest tulevast keskorganisatsioonist ei jää eemale ükski naisorganisatsioon vabas maailmas.

Peale eeltoodu on ENL kutsesid saanud kõnelemiseks Eesti üle veel paljudelt Ameerika organisatsioonidelt, eesotsas välisministeeriumi, Balti Organisatsioonide, Ikestatud Rahvaste ja paljude Ameerika organisatsioonide, lisaks rahvuslikule sisetevusele, milles eriahtisioonina välja antid käsiraamat: "Haapsalu rätik". Ka on olnud sõbralik kontakt kohalike soome organisatsioonidega, eesotsas Finlandia Foundationiga, 1972. aastal oli NL esinaine tervelt 6 kõnereisi ühenduses Eesti probleem ja rahvuskultuuri tutvustamiseks. ENL töö on läinud ülesmärke täie koormatusega.

Nõukogude mees nõuab laia lipsu

Ameerika lehtede Moskva-korrespondent Murray Seeger kirjutab, et nõukogude naine on püüdnud maailma moodidega kaasa minna nii palju kui võimalik, täiesti on aga mae alal vaeselapse ossa jäänud nõukogude mees.

Vene naised on ühendunud juba seelikut üle põlvede, nad kannavad pükse ja plastiksäärkuid ning varjutavad silmalauge. Julgemad on koguni hakanud kandma läbipaistvaid pluusid, et näidata uusi ja paremaid rinnahoidjaid, mida Venemaal mõeldud aastal hakati valmistama.

Täiesti on ajast maha jäänud aga nõukogude mees, kes pole endale saanud isegi mitte laia lipsu, mis välismaal on tuba ammugi moods. Nõukogude võimud andsid juba kaks aastat tagasi, kuid neid pole siiski valmistatud. Üks plaanikomisjoni asjamees oli ütelnud, et laide lipsude ja moodsate päevavaride valmistamine on ootunud raskemaks ülesandeks kui tammi ehitamine Jeniseise jõele.

Moskva vestekirjanik U. Malapagin on läinud ärisse lipsude suhtes aru pärima. Ta üeldud ärijuhile:

"Audek mulle lõppeks oneti moodne lai lips. Minu pruut lubab mind maha jätta, kui ma veel kauem vanamoodse kitsa lipsuga ringi jooksen."

Arijuht: "Meil pole praegu ei moodsaid ega ka vanamoodsaid lipsusid!"

Lugeja kirjutab

Käsitöönäitus

Rootsi Eestlaste Esinduse Naisring sai toime märkimisväärses kultuurilises ürituses: korraldas ülemaailmse eesti käsitöönäituse Stokholmis. Teatavasti ei ole pagulussatastil Stokholmis sellesama olnud. Vähemalt mitte viimase paari aastakümne jooksul. Taolise näituse järele on ka ammugi olnud suu vajadus. Seda tõendavad nüüd rohked, mitmekülgsed ja enamikus rahvusomastiivdelt valmistatud väljapanekud. Need töörikastavad tõeliselt eesti käsitöölalst omaloomingut ja ergutavad järeleletemist. Omakorda tohiks see rohkelt huvi pakkuda nooremale generatsioonile. Rõõmustaval viisil oli näituse avamisel ka noori, mõned koguni rahvarühid.

Stokholmis on olnud rohkesti kuulutava kunsti näitust. Vahel mitu korralla. Tahetaks näha aga ka midagi vahelduvamat ja sellist, kus saab ka ise osalises olla. Mitte väljapanud esemeite ostmisega, vaid nende valmistamisega. Asjaavatud käsitöönäitus ergutab selleks, on mitmekülgsem ja tõmbab paljusid kaasa. Sellelaolisele näitusele tuleb ainult eda soovida ja soovida ka, et sarnased järjekindlamalt hakataks korraldama.

Kodumaal oli meil traditsiooniks korraldada iga aasta põllumajanduse näitust üle maa. Siin ei ole meil esitanud suur kapsapead. Küll on see-eest aga midagi muud, mis on ka eesti naise või mehe oskuse ja hoole läbi sündinud ja näitab kujakalt, et mitmetahulise omakultuuri areng edeneb ja väärir ergutamist ja propagandist.

H.K.

Sõjahävitlus Euroopas oli tohtu, eriti Saksamaal. Ohufoto nägine märtis 1945 ja tegemist on Kölni varematega.

Tallina tänavad vanal ajal olid üsna räpased

Kuidas nägid vanasti välja Tallinna tänavad? Oletatakse, et Tallinna oli linnaline asula juba enne võõrvallutajate sissetungi. Kuid veel mitmed sajandid hiljemgi meenutas ta rohkem suurt küla kui linna. Loomulikult ei olnud ka linna tänavad sillutatud. Lisaks mudale vihmastel päevadel ja lämmatavale tolmule kuival ajal reostas Tallinna tänavad majadest väljajäetud prügi, lautadest ja talidest nõrgu virts ja koguni lõp-nud koduloomade korjusid.

Tallinna koodeksid aastast 1257 ja 1282 keelasid käimlate ja sealtade ehitamise tänavate äärde, kuid üldiselt ei suutnud nad olukorda parandada. 1360 võitis raad vastu otsuse, millega kohustati kinnisvarade valdajaid oma kruntidega piirnevaid tänavasid puhastama laupäeviti.

Nii oli linnapüürjeli kirikutest küll puhtam, kuid uue nädala lõpuks reostusid uulitsad taas. Palju ei jõudnud linna puhtuse heaks teha ka timukas, kelle kohustuseks oli suurema prahi ja loomakorjuse koristamine (see timuka kõrvaldada leib mainimisest veel 18. sajandilgi).

Linna tähtsamad liikluseid hakati sillutada munkavidega 14. sajandil, kuid prahti loobiti selle ikkagi. Korduvasti tuli rael teha kodunikele selle kohta märkusi, kuid need unustati peagi. 1759 saatis linnameerik Hoppel magistraadile märgukirja, milles soovitas tungival tänavate kogunenud prahi enne sula välja vedada.

Reostamise vähendamiseks tegi ta ka ettepaneku asutada avalikke käimlaid. Ilmselt pidi selleks põhjus olema. Näiteks kästi just sellepärast 1702 aastast alates öösel sulgeda väike tänav Raekoja taga. Nähtavasti tehti pahandust seal ka päeval, sest 1765 otsustati läbikäik selle kaudu hoopis kinni panna.

Püstitati plankaad, kuid nüüd juhtus midagi veel halvemat: tänavale vastu Raekoja ehitati sealaudad. Alles 20 aastat hiljem likvideeris rae-härrade otsus ebaäärika naabruse. 18.-ndal sajandil hakkas magistraat puhtusele suuremat rõhku panema. Müüridega piiratud kitsas vanalinnas oli olukord sanitaarses suhtes tõesti ebarahuldav. Sajandi viimasel veerandil kurtis linnaarst Bluhm, et vallikraavidest tõuseb lämmatavat haisu, mis lasub linnal ja meenutab "niisugust lehma nagu pärast suvist vihma, mil mustus tänavail liikuma hakkab". Ta mainis ka, et talvel olevat võimatu end vigastamata uulitsal käia — jääkihti olevat üle jala paks ja väga libe.

Jää, lume ja prügi väljavedu hakkati nüüd juba järekindlalt nõudma. Näidati ka kätte kohad, kuhu kõik maha panna. Tänavate sillutamine jätkus regulaarselt. Järeleval-

ve avalike väljakute ja tänavate puhtuse üle pandi vastutavale isikule. Ka kohalik politseimeister aitas korra loomisel kaasa.

Nimetatud sajandi viimasel aastakümnel ja järgmise alguses avaldati rida meeldetuletusi ja hoiatusi nelle, kes sanitaarmäärusi ei täitnud. Nii näiteks karistati valsesse kohta prügi mahapanekul näibasti majaperemeest kui ka veorimeest ja tema hobust (esimest rahaträhviga, teist ihuuhitlusega, kolmandat üldkasulikele tööde suunamisega).

Ja ikkagi pidi linna politseimeister 1815 kurvatusena märkima, et kõik senised hoiatused ei ole tulnud andnud. Alles 19.-nda sajandi teise veerandi alguseks suudeti Tallinna tänavatel enam-vähem rahuldav kord luua.

Eestlane sai medali

St. Louis Post Dispatch teatel on USA lennuväe vanemseersant Tiit A. Kokker saanud Bronze Star medali teenete eest plaaninise tehnilise jüuna CAM Rahn Bay õhujõudude baasis Lõuna-Vietnams.

Medal anti temale hiljuti pidulikult üle ühel lennuväljal Massachusettsis, kus ta teenib lennuväeliskuse plaaninimistaabis. Ta on lõpetanud Rite-nour highschooli ja jätkab praegu õpinguid Marylandi ülikoolis Kaug-läda küsimuste alal. T. Kokkeri vanemad Eduard ja Cecilia Kokker elavad St. Louis Missouris.

"Ehtasime Ameerika"

NEW YORK (VES) — Clevelandi TV-saaja WKYC, kanal 3 alustas oma saatelavades seeriat "Meie, kes me ehtasime Ameerika". Selles esinevad rahvusgruppide esindajad. Eestlaste poolt on esinemas Clevelandi Eesti Vöitlajate Ühingu esimees ja vöitluseelane Andreas Traks. Saatel algasid 26. augustil ja leidsid äärmärkimist ka kohalikus ajakirjanduses ühes esinejate nimetamisega.

Fil. kand. Ruth Soo Olümpiamängude välismaalaste pressiosakonna TV-teeni giidina Münchenis.

Eestlane uurib vähiravi

President R. Nixonil algatusel on sel aastal laiemalt tähelepanu pööratud vähihaiguse uurimisele ja ravile. Ühe sellise programmi raames uuritakse Washingtoni ülikoolis, Seattles, vähiravi kiirgusküsimust neuroonkiirtega.

Programmi juhtiks on radioloogia professor R.G. Parker, kes koordineerib uurimistööd radioloogia- ja füüsikaosakondade vahel. Ajakiri "Physics Today" teatel võtab uurimistööst osa ka dr. Jüri Eenmaa.

Uurimistöö kestab veel vähemalt kaks aastat. Positiivsete tulemuste puhul on ette näha selle programmi kestvus pikemaks ajaks.

Ühes teises ülikoolis uuritakse vähihaiguse molekulaarset päritolu. Ülemaailmselt on käigus mitmeid uurimisprogramme, millest võtab osa ka füüsika ja biofüüsika teadlasi.

Tallinna tsirkused taimelavad eesti kuulsatele matimeestele

"Vladimir Durovi etendajate salga tarvis, kes lähemal ajal siia jõuab, on ringkonnakohtu ette piletile suur tsirkuse hoone ehitatud. Tsirkus on 50 arssinat läbi mõõta ning temasse mahub 2000 vaatajat. Suurt etenduste pörandajat piiravad 5 vaaterida sisse, 30 loshe ja gal-lereiga".

Niisuguse teate tõi oma lugejatele "Uus Aeg" 1902. aasta maikuus. Hoone ehitamine läks maksma 4000 rubla, selle läbimõõt oli üle 35 meetri. Vaatajaid mahutas ehitist küllalt (võrdluseks: "Kalevi" spordihallis on 2500 istekohta).

Kodumaal ilmuv kultuurileht Sirp ja Vasar avaldab Valdeko Vende kirjutise Tallinna tsirkuste kohta, mis tegutsesid sajandivahetusel püsiehitustena. Artiklis märgitakse muuhulgas, et tsirkustega olid tihedalt seotud ka meie raskejõustiku sünniaastad, kuna sääl alalisteks tõmbenumbriteks olid maadlejad. Näiteks Aberg, Lurich ja teised. Edasi kirjutab Valdeko Vende:

Tsirkused olid sajandivahetusel populaarsemaid meelelahutuskoh-ti, võiks öelda, et ooperi ja ratsa-võistluste kõrval isegi tähtsamad kõrgema seltskonna kogunemispaiku. Tallinnas ei olnud stationsaart tsirkust (nii nagu ooperit ega kõrgemat seltskonda), siin ei sündinud tsirkusprintesse, kuid omi täitis ka keskmise tallinlane meelelahutuspro-grammist suure osa tsirkusekunst.

Esialgu olid need väikesearvulised rändartistide grupid, sageli ühe pere-konna liikmed, kes näitasis tasakaalu-trikke köiel, zongleerisid põlevate tõrvikutega või esitasid mimesuguseid "jõu- ja ilunumbreid". (Mee-nutagem kõietantsijaid Russow kroonikast, kelle etteastet nii värvikalt kirjeldab Jaan Kross oma roma-nis "Kolme katku pool").

Sajandi esimesel veebruaril esines Tal-linnas sageli "Cirque Olympique", mille koosseisus oli 30-40 inimest ja niisama palju hobuseid. Etendused leidsid aset ainult suviti, ajuti-selt ülesõidud putkades, kõige sa-gedamini viinalao hoovis (praegusel ETKVL-i territooriumil Narva maan-teel) või linna ehitushoovis Viru vä-rava taga.

Esimest suurt tsirkust nägid tal-linlased alles 1875. a. Gaetano Ci-niselli, kes ennast nimetas "Tema Majesteedi Itaali Kuninga aulali-meistriks", oli tuntumaid tsirkusedi-rektoreid Venemaal. Tema ehitatud hooned Vene turul, Mere puistest, Kärja tänavas ääres olid kõik suured püsivad areenid, kus vajaduse korral võis etendusi anda aasta läbi.

(Hooneid ehitati sellepärast nii palju, et need tavaliselt jäi kahe-kolme aasta tagant maha põlesid.) Järgneva pooleaja aasta jooksul käis Tallinnas terve hulk kõlavate nimedega — Truzzi, Momino, Du-canderi, Durovi jt. tsirkusi.

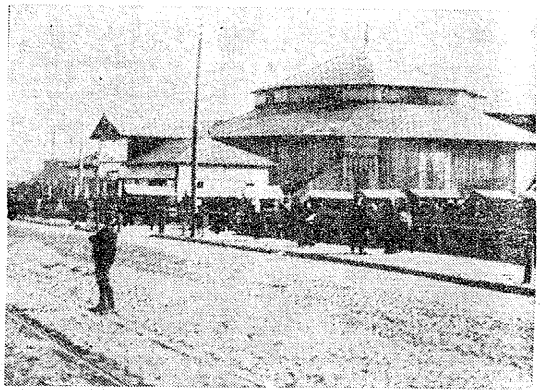
Nad erinesid üksteisest ainult trupi arvulise suuruse poolest. Ku näiteks Ciniselli tsirkus võis areenile tuua 90 dressereitud hobust (muidugi mitte korraga) ja 40 balerini, siis 1888. a. esinenud Ahrendi tsirkuse põhikoosseisu moodustasid üks nais-ratsutaja, dressereitud siga ja kiis.

Programmil ei ole mõtet pikemalt peatuda, sest põhinumbrite poolest ei erinenud see kuigi palju tänapäeva tsirkuste kavadest. Paudusid ainult dressereitud kiskjaid.

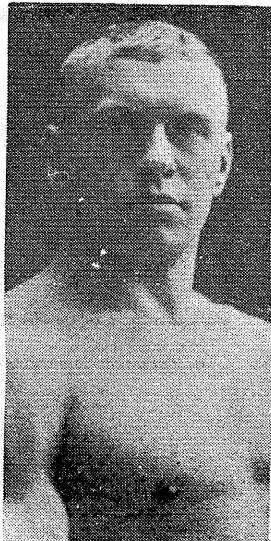

● Juba vabariigi ajast tuntud eesti fotograaf Nikolai Nylander, kes praegu tegutses foto alal Kalifornias, alustas pikemat Euroopa-reisi. Ta tahab Euroopast tagasi jõuda oktoobri lõpul.

● Müncheni olümpiamängudeid vii-bis meie omaaegne sportlane Ken-neth Gorscov, kes praegu elab ja töötab Seattles, Washingtoni osariigis.

Tsirkus Pärnu maantee ääres umbes 1910.

Georg Lurich

Selle eest olid alati suurejooneised pantomiimid akrobaatiliste numbre-tiga, midagi tänapäeva revüü ma-neeris. Ja võib-olla ei tasukski tsirkus-kuest rohkem juttu teha, kui nen-dega poleks tihedalt seotud meie ras-kejõustiku sünniaastad.

Nimelt olid suvelaatreite kõrval just tsirkused kohaks, kus esine-sid selle aja kõige tuntumad nati-lemad eesotsas Lurichi, Abergi ja teiste Eestimaa kangemate mees-ega. Kahtlemata kirjeldab meie spordi-alajugu kunagi seda ajajärku üs-na põhjalikult, olgu siin märgitud vaid paar iseloomulikumat momen-ti.

Reklaami huvides ja pinge tõstmiseks esines võistlustele sageli mees-te vastastikune ärilemine ajalehe-veergudel: väljakutsed, suurte pre-miate pakkumine, ühendused. Et hil-jem muutusid maadlused areeni üs-na suureks ulatuses ainult demonstratio-nesinemisteks, mille tulemused olid enne kokku lepitud, siis on praegu raske hinnata, millal oli tegu päris maadlemisega, millel ainult rava-lõbustamisega.

Kuid võib arvata, et mõeldud sa-jandi lõpul maadeldi veel päris tõ-siselt. Sellest perioodist pärineb ka alltoodud kirjajavetus, tüüpiline näi-de tolle aja spordipropagandast.

12. juunil 1896 a. avaldas kaheküm-neastane Lurich kohalikus saksa-keelses ajalehes järgmise kuulutuse:

Käesolevaga kutsun välja härra Richard Pappeli prantsuse maadluse, kuna publik tema võimatuses näib kindel olevat. Kuna ma vers-ti ära reisin, ootan härra Pappeli

neljapäeval 13. juunil areenil ja maksan talle ükskõik missuguse summa, kui mul ei peaks õnnestu-ma teda vähemalt kümne korda kõigi reeglite kohaselt õlgadele pan-na.

Georges Lurich

I Venemaa meisterlaetel.

Pappel vastas kolme päeva pärast:

Vastuseks härra Georg Lurichi praalivale ja provotseerivale välja-kutsele, mind prantsuse maadluse kümme korda kõigi reeglite koha-selt selili panna, teatan ma siin-juures, et ma mõned päevad taga-si nimetatud härrale seletasin, et ma juba tüki aja eest arusaami-sele olen jõudnud, et atleetika on kunst, mis leiba ei anna, ja et ma sellepärast oma jõudu kasulikumaks otstarbeks rakendan. Kuna ma här-ra Lurichile kindlalt ütlesin, et ma enam ei maadle, paneb seda enam imestama, et ta niisuguse praaliva väljakutsega esineb.

RICHARD PAPPÉL

Sellele vastas Lurich omakorda, et mis puutub leivateenimisse, siis teenib üks õige atleet nädalaga niisama palju kui mõni juhumadaleja (nagu seda on Pappel) terve aastaga.

Niisil "hüppas Pappel alt ära", aga maadlale soovijaid oli sellegipoolest küll ja küll. Lurich esines Durovi tsirkuses edasi, võttes vastaseid ette n.-õ. jooksval lindil. 16. juunil seljatas ta järjest 7 võistlejat õhte-kokku 12 minutiga. Kuulutatud ära-sõidust ei tulnud midagi välja. Sü-gisel esines Lurich Rannavärava mäel, hiljem Neldichi tsirkuses.

Samal talvel aga Ducanderi tsirkus-ees, kus tal 1897. a. veebruaris tuli vastu võtta ootamatult kaotus Jodis-lav Pytlaskinski. Võistlus lõppes skandaaliga, osa kohtunikke protes-teeris järgmisel päeval ajalehes, et otsus oli vale ja poolaka rahaga kinnimaksitud politseinikud ei lask-nud erapooletuid kohtunikke üldse mati lähedale.

Maadlemine meelitas tsirkusesse arvukalt publikut, tulu niisuguste ühtute pealt tõusis 700-700 rublani. Seepärast olid mitmesugused maad-lusvõistlused peaaegu iga tsirkuse kavas. 1903. aastal korraldas "Esi-mees Eestimaa isemajalooli ama-töömaadlejatele". Kaheksa osavõt-tja hulgst tuli kuue võiduga meist-riks C. Vaher.

Tsirkuse asukohaks oli tavaliselt piirkond Pärnu maantee ja Estonia puistete vahel. Hiljem, kui sinna ra-jati turg, kolisid tsirkused Mere puistete äärde. Ainult üks — "Mo-derne" 1914. aastal — oli endale vali-nud asupaiga võrdlemisi kaugele linna keskusest — Kopli tänavasse (praegune Kaliniini tn.) Siis vabriku vastas.

Mida see asutus endast kujutas, ei ole teada, sest reklaamil seisis ainult lakooniline fraas: "Hilja etendused — mis reklaam ei tar-vita!"

Ülemaailmse anti-kommunistliku liidu konverents Mehhikos

Ülemaailmse anti-kommunistliku liidu 6. kongressist Mexico Citys võitis osa 400 delegaati 60 riigist, esindades organisatsioone, olgugi et delegaate hulgas oli riikide parlamendiliikmeid ja teisi kõrgemaid ametisikuid. Ainukese eeslasena võitis konverentsist osa Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu, Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides ja Kanadas laste Rahvusliku Välisvõitluse Nõukogu ühise delegaadina Gerhard Buechmann. Konverents võitis vastu rea resolutsioone praeguse rahvusvahelise olukorra kohta ja otsustas järgmisel aastal kokku tulla Londonis.

Ühendriikide kommunistmivastaste organisatsioonide poolt võtsid konverentsist osa end. Kongressi liige Walter Judd, kindral Thomas A. Lane, prof. David N. Rowe, mrs. Phyllis Schaffly ja dr. Stefan T. Posson.

Konradist oli osa võtnud parlamendiliige Robert N. Thompson, inglismaalset parlamendiliiget Geoffrey Stewart-Smith, Filipiinide vabariigist senati esimees pro tempore senaator Jose F. Roy, Lõuna-Koreest admiral Sohn Won Yil, Taist kindral Pre-han Kulapichit j.t.

Konverentsi konstateeris: Internatsionaalne kommunism, kaasa arvatud N. Liit ja Puna-Hiina, ei ole loomunud ja kunagi ei loobu oma eesmärgist — kommunistliku diktatuuri laendamiseks maailma kõigile maadele. Vaen ning vastuolud kommunismi ja demokraatia vahel ei ole kõrvaldatavad läbirääkimiste kaudu. Mõõdapäasamat kokkupõrket vabaduse ja türannia vahel saab vältida ainult siis, kui kommunistlikku türanniat on kukutatud.

Kõige niinimetatud rahuläbirääkimiste puhul kommunistidega peab olema esimeseks tingimuseks vabaduse tagasidamine kõigile ikestatud rahvastele ja inimõiguste taastamine. Tõeline ja kestev rahu on võimalik ainult siis, kui vabadus on kindlustatud.

Neutraalsim ja patsifism on osa kommunistide taktikast ja määratud selleks, et laiali ajada vabaduse leeri ja desarmeerida vabu rahvaid. Kommunistide kahekeelsus ja viisiläbirääkimisi pida ja sõjda samal ajal on üks ammused trikke, mida kommunistid on kasutanud juba pool sajandit ja mis ei peaks enam kedagi petma.

N. Vene poolt ikestatud rahvaste küsimuses deklareeris konverents:

"Konverents toetab Nõukogude Vene imperialismi ja N. Liidus ning tema satelliitriikides valitseva kommunismi poolt alustatud rahvaste vabaduse võitlust nende riikliku iseseisvuse taastamiseks ja inimõiguste taluleadmiseks.

Vabade rahvaste rinne kommunismi vastu Idas ja Läänes, Valkeste ookeanist Atlandi ookeanini, India ookeanist Vahemereeni, on üks teravik. Rinde tugevdamine ühes regioonis aitab tugevdada kogu rinnet."

Konverents deklareeris oma täielikku toetust USA presidendi Richard Nixonile kindlale poliitikale Vietnamis küsimuses samuti Lõuna-Vietnamile, Kambodzhale ja Laosse nende taotlustes vabaduse ning iseseisvuse säilitamiseks.

Konverents väljendas rasket muret Jaapani poliitika pärast Puna-Hiina suhte osimuse otsimiseks, ja Lääne-Saksamaa poliitika tendentside pärast, mis N. Venega ja teiste Ida-Euroopa kommunistlike maadega sobimuse taotlemiseks takistab Lääne-Saksamaa jätkuvalt orienteerumist vaba maailma suunas.

Kommunistlike maadega kaubavahetuse suurendamise küsimuses konverentsi hoatati, et tõstusriigid vab maailmas ei peaks aitama kommuniste nende majanduse nurjamiseks ühele saada, sest kommunistid teevad kaupu ning seadmeid otses võlgasid, ei maksu neid ja vabade rahvaste maksumaksjad kodanikud peavad lõpuks oma kanda võtma need kommunistide poolt tehtud võlad.

● Lindingösi laulatati 16. septembril Kersti Uusma ja Björn Wirén.

"Kraavihallid". Enn Vaiguri komöödia 3 vaatuses. Lavastab Ges Näitering. Esiatendus Göteborgis laupäeval, 30. sept. kell 19 Munckebäcki koolimajas. Tramm nr 1 viib teatrisõpru kohale.

Riin Rivanool: BOTAANIK

On ütle mata raske lastele selgeks teha, millist elukutset nad valima peavad. Ise muidugi tead mitut, mis passilik oleks, aga kui katsud seda järglasele peale pressida, pötkad otsemaid kokku ta passivise ja vahest ot: aktiivise vastupanuga.

Ega see olnud teistiti Arukeste pereski, kuni ühel heal päeval Anni suure hõiskamise saatel igahüele kuulutada võis:

"Nüüd on see selge! Meie Akseli hüvid on klaarid! Botaanika või kõrgem aiandus, ütleme, näiteks, roosiasjanduse eriteadlane või midagi taolist — see on tema õige ala", ja ise mõttes veel edasi, ilma et seda just igahüele ette lokerdama lähekski: "Ütleme, näiteks, et Aksel aretab uue roosisordi. Nimeks võiks sellele ehk panna "Õrnroosa Aruke". Aruke tuleks sel juhul muidugi kirjutada c-ga ja hääldada "cirjuuke". Peaasi — kogu maailm saaks teada ja nimi läheks ajaluuku".

Anni oli ülimalt õnnelik ja altas igati Akseli hüvide arendamisele kaasa, sest ees see ole poisil üks viimaseid aastaid enne ülikooli astumist. Mullasordid oli Aksel ise kindlaks teinud, välja valinud ja seemned varakult kastidesse külinud. Kui aeg väljastutamiseks käte jõudis õhutas Anni:

"Kas on ka luustale õitega? Istutame siis kohe maja ette, et oleks igahüel mõõdamine imetleda", aga Aksel arvas:

"Parem mitte. Katsetamise asi, need taimed armastavad rohkem vaikset ja varjulist paika, nii et tagaals oleks ehk parem".

"Eks siis muidugi", oli Anni kohe nõus, kaevas peenraamula sügavalt läbi, raputas ja kobendas veel hargigagi, et oleks taimestel lahe kasvamine ja lapsel hea meel kui lilled ilka hästi edenevad.

"Tead, seda eksperimenti võiks ju veel laiendada, kui katsetada eriliste väetistega", ergutas Anni. Tõigi ühele osale farmeri käest lehmaväetist, teisele lamba oma. Kolmas sai ainult "kunsti" ja neljandale korjas jänesepabulaid. Jänes-närid olid nimelt talvel maal mitu õunapuu nahka pannud, aga nüüd siis oli sellest vähemalt niigipalju kasu, et sai sanast lapse hüvide tarbeks väetist ja Augusti pahameelele leevendus.

Taimeseked kasvavad. Il sad läikiv-rohelised hambulised lehed ja viimase suure armastuse märgiks viis Anni taimestele peale igahommikuse kohvipäksu, sest eks see ve juba vanaemadest peale teada, et kohvi-

paks annab lillele jõudu ja rammu. Aksel kastis oma lillepeenart ise, tõi sõprugi vaatama ja seadis tooli peenraäärde, kus siis õhtupoolikuti päikesi võitis.

"Ometi kord midagi, mis meie poisi köidab", sosistas Anni Augustile ja ühises rõõmus piljusid nad aia poole, kus tulevane botaanik ja Arukeste nime edasikandja peenart valvas. Suurt värvirikkust ja ilu neist taimestest just ei olnud, aga hästi nad kasvavad ja noh — mis siis ikka.

Ja siis, ühel hommikul oli peenart tühi. Teratunaks paljas. Saapajägi läks üle teistegi peenarde ja mitmed Anni enda lilleksid olid puruks talutatud.

Kui kokkuand Anni otsemaid Akseligi varahommikusest unest ja alles pidžaamapükstes aeda sai, tuli selles kirumist kahe-kohalikus keeles niisugust, millist Akseli suus varem kuulnud ei olnud:

"Sa saatana silmamuna, nüüd on üks pärdikutepunt terve mu Cannabisa Sativa saagi ära varastanud! Te ivavused suitsunäljased kaabakid, teise inimese varanduse vargad, röövijad ja..."

Anni hakkas äkitselt nagu midagi koitma.

Ta jättis Akseli tühja peenra ääred kiruma ja tõttas tuppa raamatutiili juurde. Ja siis luges ta entsüklopeediast:

"Cannabis Sativa ehk kanep on üheaastane, kahekojane kuitaim mooruspuuliste sugukonnast. Lehed sõrmjad, kitsaste saaglate lehekestega, õied on pöörises, rohekad... Õisi ja lehti tarvitavad araablased narkootikana nimega bhong ja hashish, mis Põhja-Ameerikas tuntud marijuana nime all..."

"Vargus on vahest ka tore asi", ohkas Anni Augustile ja sest ajast peale ei ole enam kuulda olnud Akseli erilistest hüvist taimeteaduse vastu.

"El temast botaanikut saa! Vähe-malt aianduse vastu tal küll hüvi ei ole", teatas Anni kindlalt, kui teda viimati nägin.

Pello jutluste kogu

Eeloleval sügisel ilmub Torontos trükist moodunud aastal surnud Vana-Andrese koguduse õpetaja Otmar Pello jutluste kogu. Jutlusteraamatu annab välja kadunud hingekarjase abikaasa ja see kannab pealkirja: "Ja üs ei ole seal". Raamat on praegu trükis ja jõuab avalikkusele varakult sügisloojaks.

Kohalik elu

STOCKHOLM

Nõmmiku kunstnäitus

Juhan Nõmmiku kunstnäituse avamine toimub laupäeval, 30. ndal septembril kell 13.30 Eesti Majas. Näituse avab prof. Armin Tuulise. Näituse avamiseks järgneb omavaheline kohvilaud.

STOCKHOLM

Ristikivi sünnipäev

Kirjandusõhtu Karl Ristikivi 60. nda sünnipäeva puhul toimub Eesti Majas pühapäeval, 1. oktoobril kell 17.00. Kavalises osas esinevad Signe Pinna, Heljo Mängel, Epp Lohk, Siiri Kriisa, Kalju Lepik, Arvo Mägi ja sellele lisaks toimub muusikalisi esinemisi. Hiljem omavaheline kohvilaud.

GÖTEBORG

Silras tänu!

Tänan siiralt kõiki organisatsioone, sugulasi, sõpru ja tuttavaid, kes ülatasid ja rõõmustasid mind oma õnnitlustega, kingidega ja lüsatel lilledega minu 75. nda sünnipäeva puhul. Suur tänu neile kõigile!

V.V. FÖLDER

GÖTEBORG

!!Kraavihallid"

Enn Vaiguri külakomöödia lauludega 3 vaatuses. Nüüd, eeloleval laupäeval, ütlevad kraavihallid kõigile teatrisõpradele tere tulemast meie sügisloojaga avatendusele. Me loodame ja usume, et koos kraavihallidega veedate heatujuulise teatrisõhtu ja naerate südamest kaasa nende nelja, lauludele ja tantsule.

Etendus on GÖTEBORGIS laupäeval, 30. septembril kell 19 Munckebäckis koolimajas (tramm nr 1). Kulakasti viime: Stockholmist laupäeval, 7. oktoobril kell 19 ABF-teatri saalis. Sveavägen 41, Norrköpingi pühapäeval, 8. oktoobril kell 15 Plick-skola saalis. Lundi ja sealse ümbruskonna teatrisõpradele läheme külla laupäeval, 14. oktoobril kell 17.

● Toronto York ülikooli Osgoode Hall Law Schooli lõpetas Bachelor of Laws (õigusteadlane) kraadiga. Vello E. Mijal, sünd. 1946 Kopenhaagenis. Ta on varem lõpetanud Waterloo luteri ülikooli BA kraadiga.

● Rahvusvaheline Metsauriagite Unioin (IUFRO) teadlaste kokkuleitukul Norris ja Rootsis esitati prof. Aino Kääriku üritus "The succession of bluing fungi in insect galleries in roundwood during storage".

Kas teie lapsed ja lapselapsd loevad

EESTI PÄEVA-LEHTE?

Selle kaudu seotakse nad eestlusega ja Eesti probleemidega. Paljud vanemad peavad oluliseks tellida lehte ka oma lastele kingitusena, et nad harjuksid eesti oma lehte lugema.

SOOVITAGE EESTI PÄEVALEHTE NENDELE, KES VEEL EI OLE TELLIJAD

EPL saadab meeleldi proovinumbreid.

Miks Rootsi sobib

Algus lk. 1

järgmist päevade korraldamine nii absoluutset peaks toimuma just Ameerika mandril ja mitte Rootsis, nagu VES juhtkiri seda järeldab. Tüüpiliselt ei ole neid põhjusi. Vastupidiselt on põhjusi, miks Päevi just Rootsis korraldada.

Stockholmis on sama kerge korraldada rongkäiku, sama soodus korraldada minit Kongressi, sama sujuv korraldada kõiki teisi kokkutulekuid ja kultuurilisi üritusi ning massenemisi.

Ainsaks oluliseks vaheks on vististi see, et Rootsi valitsus ei volitaks ministreid poliitilist kõneste pidama, ja kasongi see nii oluline? Eestlased ei olud võimalised Kanada liberaalide sõnavõtte hindama, veel vähem nad suudaksid seda teha Rootsi sõnastajadega.

Minu seisukoht oli iseteadvuslik moment Toronto kõige olulisemaks, see laskis juua eestluse allikast nii kultuuri kui kokkuvõtteks väljas, see sai rammu mässesinimistest ja rongkäigust. Ja sellel oli kaudne poliitiline tähendus. Esimene selgus eestlastele isendide, et nad on siiski ülemaailmse ühiskonna, iseteadvuslik tugevus annab kahlemata teatud tugev eestluse säilimise väljaspool Eestit, vahest julgustki ja lootust anastatud Eestis elavale.

Ning kahlemata ka tahet välisvõitluse jatkamiseks ja intensiivsemaks tegemiseks. Teiseks, kultuur on relv, mille tähendust kiputakse alahindama. Et eesti kultuur on säilunud nii tegeval ja kaua arviliselt nii väikeses eestlaste peres välismaadel, on võimalik tugevamini relvi, mis meil olemas.

Seetõttu oleks Päevade korraldamine, just valiselt ja ka seesmiselt tugeva kultuurilise iseloomuga Root-

sis, Eestist vaadates Läänemere teisepoolset kuldade, väga oluline. Et Rootsi ministrid kõnelema ei tule, polegi nii oluline. Ja teiseks, seal Päevade pidamine kahlemata suure tõuke iseteadvuse tugevdamisele Rootsi eestlaste peres, kus selle jaoks küllaltki suur tarvidus on, eriti nooremale põlvkonnas. Tugeva iseteadvuse ja kultuuriga kestevest eestlaskond Rootsi on olnud iseenesest kui suur enamus kõnesteid või tervitust, mis riigimeestelt ja poliitikutelt eestlastele peetakse.

Vaatamata, kus neid Päevi peetakse, on oluliseks aja küsimus. Olen VES juhtkirjaga päri, et skautlaagrid ja Päevad oleksid vähemalt mandri suhtes kooskõlastatud. Kuna esimesi peetakse kolmeaastaste vahedega, võiks viimast pidada kuueaastaste vahedega.

Eestlaste majanduslik jõukus ei ole tavaline, mis lubaks Päevi sagedamini korraldada, samuti ka mitte kooskõlastamatu suurlaagrite ja Päevi. Järgnevat suurlaager on Rootsis 1973. aastal, ilma Päevadeta. Teeksin ettepaneku, et 1978. aastal toimuvad Päevad eelmainitud põhjustel just Rootsis oleksid, ning suurlaager taas Euroopas, kas siis teistkordselt Saksamaal või järgimööda Rootsi, kuigi laager viististi rotatsiooni korras Ühendriikides peaks toimuma. Oma-korda oleks siis 1981. aasta suurlaager Ühendriikides. 1984. aastal Eesti Päevad Ühendriikides ja suurlaager Kanadas, 1987. aastal suurlaager Rootsis. 1990. aastal mõlemad Euroopas, 1993. aastal suurlaager Ühendriikides, 1996. aastal mõlemad Kanadas. Järgluse avaldada, et võibolla tuleks ühed "mini-Päevad" ja suurlaager pidada 1987. aastal isegi Austraalias. Ei arvaks, et näiteks Ühendriikide läänemärgil elavatel ja isegi Rootsis elavatel eestlastel oleks sinna nii eriti palju kallim reisiid kui näiteks esimestel Rootsi või teistel mitmen-dal korda Ameerikas.

Ainuke teine mõistlik võimalus on, et korraldada mõlemad üritused juba 1975. aastal Rootsis ja seejärel asuda Päevade suhtes kuueaastaste vahedega. Selle kavakohaselt oleks suurlaager 1978 Ühendriikides, 1981. aastal Päevad ühendriikides ja laager Kanadas. On aga ilmselt selge, et selles suhtes tuleks välja töötada pikajärgne kava ja seda väga ruttu.

TONU PARMING

Pärast lühikest haigust jäädavalt lahkunud armast

Felix Edgar Dahl'i

* 1.12. 1889
† 7.09. 1972

mälestavad valusas leinas

**AIKAASA
ODE
Rootsis
VEND ja ODE
Eestis**

Muld mälestust ei tial mätta jõua!

Armast sugulast

Felix Edgar Dahl'i

mälestavad sügavas leinas

**ELLA
TARMO PEREKONNAGA
IVO PEREKONNAGA**

Kohaliku elu

ESKILSTUNA

Bridzhimängud

Eskilstuna Eesti Seltsi bridzhiklubi mänguühend algavad reedeti 29. sept. kl. 18.30 Seltsi ruumides, Karlshögsgatan 2. Esimene kokkutulek algab koosolekuga, kusjuures arutatakse juhtumise poolt esitatavat kava. Bridzhiklubi juhatus palub kokku tulla kõiki mänguvõimlisi.

GÖTEBORG

Tänuavaldus

Avaldan oma siiramat tänu kõikidele sugulastele, sõpradele ja organisatsioonidele, kes austusavaldustega minu juubelisünnipäeval muutsid selle unustamatuks elamuseks.

OSKAR MARTEN

GÖTEBORG

"Kraavihallid"

"Kraavihallid" etendus toimub laupäeval, 30. sept. Munkebäckis koolis algusega kl. 19. Pääsmed - müügil kohapeal tund enne algust. Istekohad ei ole nummerdatud ja kogu saali kohta on makse üks hind. Pensionäridele ja õpilastele hinnalaandus.

Juubeli-feeerilaager

Kümnese laagerlaager toimub Metsakodu tuleval süvel 1973. Juubeli-feeerilaagri õpetajaks on praost Elmar Tõidsepp. Majanduslikel põhjustel on seekord osavõtjate arv piiratud. Osavõtjad võetakse arvesse eelregistreerimise korras. Eelregistreerimine aadressil:

Aksel Ojano, Kosmosgatan 17, 415 21 Göteborg. Telefon: 031/49 35 05.

Telesioon

TV 1 NELJAP. 28(9)

17.30—17.55 Regionalt. Östbäck 18.00 TV-nytt, väder. 18.05 Pollyfoot. Färg. 18.30 F6r kärleks skull. Färg. 18.55 Rosa Pantern. Färg. 19.00 Titi bords. 19.30 TV-nytt, väder. 20.00 Fotografi svartkonst. 20.30. Musik från Spoleto. 20.50 Insyn. Striden om butiken. Färg. 21.20 Under samma bällning. Färg. 21.45 Dämd till blindhet. Färg. 22.10 TV-nytt, väder. 22.15—22.55 Nationalekonomi II.

TV 2 NELJAP. 28(9)

18.30 Älgungen. 18.55 Väder. 18.55—19.00 Sydnytt. 19.00 TV-nytt. 19.10 Rapport. 19.30 Ett yrke för mamma. Färg. 20.25 Anslagstavlan. Färg. 20.30 En amerikan i Hanoi. Färg. 21.00 TV-nytt. 21.20 Kvällsöppet. Färg. 22.10—23.40 Fotboll Ajax—Independiente. Färg.

TV 1 REDEEL 29(9)

16.30—16.45 Den färdiga bollen Färg. 17.30 Tapahtumia. 18.00 TV-nytt, väder. 18.05 Presskonferens. Färg. 18.30 Nationalmålare. Carl Larsson 1853—1919. Färg. 19.20 Det händer i Eftan. Färg. 19.30 TV-nytt, väder. 20.00 Vägen till Öland. Färg. 20.30 Bröderna Östermans från 16.45. 22.10 TV-nytt, väder. 22.15—23.15 ca Musikalisk live-show med Östen Warnerberg. Färg.

TV 2 REDEEL 29(9)

18.30 Om det tycker jag inte. Färg. 18.55 Väder. 18.55—19.00 Sydnytt. 19.00 TV-nytt. 19.10 Rapport. 19.30 Alias Smith & Jones. Färg. 20.20 Två bokveckor. 20.30 Excellensen på Utö. Färg. 21.00 TV-nytt. 21.05 Benny Hill. Färg. 21.30 Kvällsöppet. Färg. 22.15—0.20 Cereemonin. Japansk långfilm från 1971. Färg.

Huumorit

Naisel on hea tuju.
"Egon," ütles ta, kui mees tööl koju tuleb. "Võib-olla tahad sa täna õhtul kohvikusse minna?"
"Ei taha," pomised Egon.
"Miks siis?"
"Miks? Pean ma siis alati sinu tahtmist mõelda tegema?"
*

Mööda tänavat läheb purjus mees ning pöördub mõõduva tütarlapse poole.
"Oeige, mademõselle, mitu muhku ma ootase on?"
"Kolm," vastab ehmatunud meiu.
"Tünan teid," pomiseb mees, "siis on mul jäänud koduni veel viis 'aternaposti'."
*

Sõjaväenõuõvrite ajaks oli teatatud, et siid on õhku lastud. Siia juures olev tunnimine ei lase sellepärast üle siia üht eakat daami. Viimane pöördub vihaselt teise sõduri poole:

"Siid on ju täiesti terve, kuid see hullumeelne kinnitab, et siid olevat õhku lastud."
"Ma ei või midagi öelda. Olen ise juba kaks päeva surnud."
*

"Idioodid! Lasksite kurjategijaga nina alt minema!" karjub politseinispektor. "Kas te siis ei sulgenud kõiki väljapääse, nagu ma käskisin?"
"Me sulgesime küll, sir, kuid see tüüp laskis jalga nähtavasti sissepääsust," vastab seersant.

● EELK Chicago esimese koguduse hingekarjast Elmar Kuusleril moodus 20 aastat tema ordineerimisest õpetajametisse. Õp. Elmar Kuusler on sündinud 1933.a. Tallinnas. Astus Tartu Ülikooli usuteaduskonda 1955.a. Võitis osa viitlusest Kodumaa vabaduse eest ja sai Emajõe ääres raskesti haavata. Oli Prantsusmaal sõjaväerühmituses 1950.a. lõpetas Göttingeni ülikooli usuteaduskonna. Pärast ordineerimist oli abipöetajaks New Yorgi Pauluse koguduses.

Vaidlus jätkub

Algus lk. 1

ükskõik milline, kõneleb, et eesti päikesepikid moodustasid lausa päikesevajutuse. Eestis oli 1934. a. üksainsuspartei. Ametiühinguline liikumine oli likvideeritud, töötuid oli 9 protsenti. Ja see üheparteilik oli pidevalt ohus eesti fashistide poolt". Ses seoses meenutab "uudistebüroo" APN kaastööline Bågenholm kindral Larkat, kes oma "roheline särgi ja mustvalge käesidemega oli parlamendiaristimise, ametiühingute, juutide ja marksistliku võimu elimineerijaks". President kartnud Larkat ja tema fashistide võitu valimistel 1934 ja seetõttu seotud parlamendi laiali. Seega lõppes Bågenholmi järgi Eestis parlamentaarne demokraatia, seda enam, et ka kommunistlik partei oli keelatud ja üks selle juhte, Jaan Topp, kohtu poolt surma mõistetud.

Tarmo Sepp, ütles Gösta Bågenholm, varjab oma Eesti-artiklis lugeda eesti tõe ja tema sõber Alex Milits kasutab sovjetivastast algust.

Tarmo Sepp vastab oma artiklis muuscas pärast seda, kui ta on toonud esile ajaloolise tausta, milles esineb ka kommunistide võimu ülevõtmise üritus 1. dets. 1934: "Kommunistide tegevus oli selgesti riigiväline ja seetõttu seati ka kommunistide juhid kohtu ette", ka Jaan Topp, keda G. B. Iscärans esile toob.

Mis puutub Vabadussõjalaste liikumise, siis valmistasid nad rüüstatult võimu ülevõtmist. President Päts oli sunnitud Vabadussõjalaste liikumise likvideerima ja lastma selle juhid aresteerida. Need sammud tunnistati riigikogu heaks. Päts keelustas kõik poliitilised parteid ja seadis siise ametiühingulise institutsiooni koostööd võitluse müstri järgi. Tema shiiks oli leevendada üleküümenenud poliitilist pinget, et seejärel jälle demokraatlikku korda kehtestada.

Edasi vaatleb Tarmo Sepp N. Liidu ülitamatumat ja 17. juulil 1940 läbiviidud paroolilise valimise tuntud sovjeti müstri järgi. Ta ütles lõpuks: "Kuriosumiks võib nimetada, et N. Eesti ajalooraamatute järgi oli Eesti kompartei ainult 144 liiget. See oli siis see proletariadi "elavgi", kes teostas "proletaarse revolutsiooni" Eestis 1940!"

"Päts oli ettenägelik" on Alex Militsa artikli pealkirjaks ja ta märgib alpool, et Päts oli "küllalt ettenägelik, et talitada jõuliselt õigel haketel ja päästa seega eesti demokraatiat. Tema erandreehim oli pärast a. 1939 küllalt lubav demokraatia taasekeh-

testamiseks. Ta ei saanud seda kahjuks teostada, kuna Sovjet anastas Eestit 1940."

9 prots. töötute kohta vastab hr. Milits Bågenholmile:

— Teie ei kõnele sõnagi kogu maailma hõlmavast depressioonist, mil töötaolek oli kõrgis teistes maailades sootuks suurem. 9 protsenti on naeruväärsest madal arv ses seoses.

— Kui minu õiglustunne mõnikord avastab sovjeti vägivalda, siis võtte meeldi minu sulge nimetada sovjetiväenulikuks.

Viga seisneb selles, et nõukogud ei oma mingit võimu, vaid on juhtitud parteikomiteede poolt ja need on kujundatud ülevalt alla. Neid pole kunagi valitud. See on see, mis on chademokraatlik, ütles Alex Milits.

Küing TV-s

Algus lk. 1

itud õiget vastust, sest seda teavad väga vähesed inimesed.

— Ma nini on Eesti (Estland) ja pealinn nini on Tallinn, konsta-teeris Küing ja näitas kaarti, kus olid Baltimaad ära toodud selliselt, et tundusid lõpeti nii suured kui Rootsi. Küing seletas lastele edasi:

— Kogu seda piirkonda siin teisel-pool Läänemere nimetatakse Balti-kumiks, ja kaks teist maad peale Eesti on Läti ja Leedu. Eestist tuli see mees, kes võitis Müncheni Olym-piavõitlustel kõrgushüppes kuldmeda-ali — Jüri Tarmak. Seejuures näi-dati ekraanil Tarmaku võiduhüpet tekstiga selle all: "Jüri Tarmak, Eest-lane".

— Kui te kuulaste raadiot või nä-gite TV-s, siis kuulsite, võib-olla, et reporterid kogu aeg nimetasid Tar-makut venelaseks. Rootsi TV luis-kas teile, sest Jüri on eestlane. Ja Lätist tuleb see odahetja, keda te praegu pidite näete ja kes suvel saavutas Stockholmis Staadionil maail-marekordi odahetel. Tema nimi on Janis Lusis. Seoses sellega näidati pilti Lusisega tahvil juures, kus vii-gub tema uus maailmarekord ja alla oli kirjutatud: "Janis Lusis", Lett-lane".

— Kui venelased tulid oma sõ-durite ja tankidega, põgenesid pal-jud lapsed ja nende vanemad siia, Rootsi. Ja nõnda võib ütelda, et meie olime esimene suvis siseränd-dajagrupp, kes siia tuli.

Ülejäänud intervjuu osas seletas Andres Küing rohkem sisserändaja-te küsimusi ja püüdis eriti näidata, miks valitsevad teatud väärarvamised sisserändajate kohta siin maal ja miks nende arvamiste faktiline alus on nõrk.

Andres Küingi on järgmisel leval-del, mil "Barnjournalen" jälle kõne-kub jooksul TV-programmis on, pa-lutud oma käsiteldavaks võtta poliitilised kommentaarid.

Kui esineb surmajuhum

Konsulteerige suurima usaldusega matusebürood

**Thure Söderquist
Begravnings &
Eldbegängelsebyrå**

Mariatorget 1
116 48 STOCKHOLM
Tel. 44 80 07, 44 80 98

Eriala:

**Eestikeelised
matusetalitused**

Ööpäevane valrekord

Lenderi tütarlastegümnaasiumi asutamisest möödus 65 aastat

Sügisese koolipoolaasta alul möödus sellest 65 aastat, kui üks noor, erakordse tahtejõu ja teovõimega varustatud eesti naine, pr. Elfriede Lender — ainult 25 aastat vana ja kahe väikeselapse ema — teostas julge mõtte asutada Tallinnas oma eesti kool, eesti tütarlastegümnaasium. Säljajures troisis tema mitte ainult lugematuid praktilisi raskusi, vaid ka nii võrast riigivõimu kui koguni kahekordset (vene ja saksa) võrasti mõjuvõimu.

E. Lenderi Tütarlaste Erahumani-taargümnaasiumi pidulik avauks toimus 9.9.1907. a. ja kool alustas tegevust ühikruumes Suur Karja tänaval esialgu viie klassiga, kus kokku oli 81 õpilast.

Enhki kool peamiselt eesti soost õpilaste tarvis loodi, otustati õppekeeleks võtta emakeele asemel vene keel ning kaalutlusi, et õpilasi oleks võimalus kallist aega kaotamata oma kooli juures riigikeelseid õppimise, samuti oleks hea keeleoskus korral leivateenimise suurel Venemaal kerget — kuulus ju Eesti tol ajal veel selle riigi piiridesse. Esimestes klassides õpetati vene keelt siiski võõrkeeleks, nooremate klasside õpetajadki olid enamikus rahvuselt eestlased.

Misuguse raskustega vastastatud kooli ja selle noorel juhatajal võideldi tuli, sellest jutustab pr. Lender oma mälestusraamatus "Minu lastele". Lähtudes võrdsest idealistlikust ja reaalistlikust maailmavaatest, õnnestus pr. E. Lenderil tänu erakorralisele organisatsioonivõimele, praktilisele taulele ja mitte kõige vähem mitmekesisele kõik need raskused ületada.

Juba kolmanda õppeaasta alul oli uus kool jõudnud sellevõrra usal-

dust äratada, et õpilaste arv kahekordistus. Järk-järgult avati lisaks ettevalmistusklassidele kõik 8 gümnaasiumiklassi. Koolis püüti ellu viia moodseid õpetamis- ja kasvatamisviise. "Juba kooli asutamisel tühisim oma kooli kava poeglaste koolide omadega ühtlustamise poole, nii et lõpetajail oleks võimalus püüda venetult edasi liikuda", jutustab pr. E. Lender oma raamatus. Teise õppeaastal kehtelid kombineeriti õpilasekursioon Soome — esimene selletaoline Tallinna koolides — millest sugugi järeldada ei tule, nagu oleksid õpilaste vanemad või koguni kooli juhatajad õigustatud. Põhimõttel oli olukord vastupidine, õpilaskonna enamik tuli vähestest eesti haritlastest, peamiselt aga käsitöölise kodudest, kus tihtipeale oli raskusi õppemaksu tasumisega. Kooli omakorda võitles puudujärgiga kooli esimese maailmasõja algustani, mil avanes võimalus siirduda avaramaisse ruumesse Toompeal, kus oli võimalik rohkem õpilasi vastu võtta ja kus majanduslik olukord stabiiliseeruma hakkas.

Uudus, mis pr. E. Lenderi koolis konvetsionalistide valitseva võimu koolidega võrreldes läbi viidi, olesind noore juhataja ja õpetajaskonna innukusest oma asja paremini

ajada, oma lastele parimat pakkuda, mille juures ühtki jõupingutust üleaur suureks ei põlatud. See oli noore iseseisva riigi sünni eelalg, kus jõutagavarad alles puutumatult seisid, ootel, kasutamisevalmis. Kui iseseisvuseaeg kätte jõudis ja igal rindel oma riiki rajama hakati, polnud vana pagasit vaja kaasa vedada, sed meil lihtsalt ei olnudki. Kõik ehitati uus, ajakohane — küllap vist selles oleme, et maapaguluses sattudes vanemate kultuurrahvaste rikkamale maale häämustades tapasime, kuivõrd ajakohane, mitmes suhtes moodsemgi meie oma koolikorraldus oli olnud.

Iseseisvuseaegne Lenderi kool — nagu seda tavaliselt lühidalt nimetati — koosnes 6 kl. algkooliga ja 5 kl. gümnaasiumist.

Minust sai Lenderi õpilane kahekümne aastate lõpul Maakri tänaval "vanas koolimajas". Kõrge raudvarbael eraldas tänavast vähealdast äratallatud muldööse üksiku suure puuga keskpaisga. Vahepealgi kiharas ja kaikus siin koolilastest. Jätkutleti edasi-tagasi, aeti teineteist meitsiku hooga taga, mängiti palli, kaika ja andumusega "Põlemist". Sõplise sisehariltektuuriga kolmekordne peahoone, igal juhul mitte koolimajaks ehitatud, asetses ühel õue poolel, väiksem, kolme viimast klassi mahutav, teisel poolel. Tagaplaanil oli puuviljaaed, kus ainult ümbruskonna kassid ringi luusisid. Vaevalt meie, õpilased, selle vana koolimaja ebaotstarbekohasust märkasime, ennemini mäletame irratsionaalseid trepikesi, hämaraid nurki ja primitiivsust, mis evisid argipäevuse lihtsat sarmi, erilise hellusega.

See-eest oli uus, avar, oma otstarbekas ehitatud koolimaja koolijuhataja, õpetajate ja lastevanemate soovunelmaks. Ühiste jõupingutustega unelmas hakati viimaks ehitama. Et suuretevitõtt lõpule viia, loodi sihtasutus, mis vajakajäänud summade mureseisist tagas.

1935. a. sügisel alustasime tööd oma uues, ilusas, valges koolimajas Kreutzwaldi tänaval. Viiekordne, pikemaal küljel lebav püstkülik klassiruumide ja jalutusruumidega, vasaikul ümmargune klaastorn keerdretriga, paremal maastorn kompleks kooli kantselile ja aula-võimaliga, alakorril gardoeriood, söögisali, osakond ja lasteala ruumid. Uues koolimajas avati nimelt ka lastealad koolileilisele ja lastevandeks kursuse.

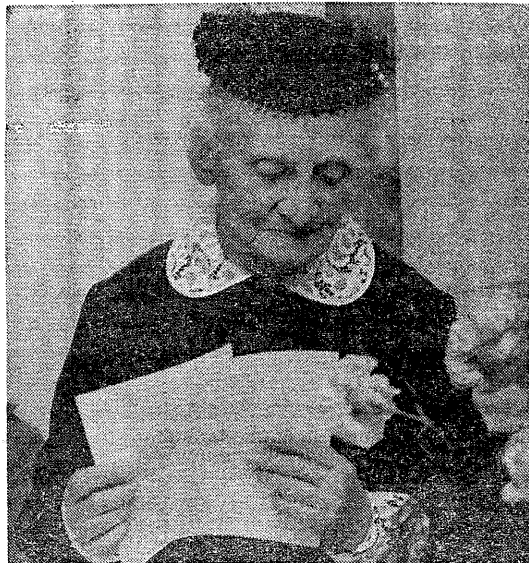
Elina Tiedeman, luulendeline õpilane 25-ndast lünnust, kirjutas uue kooli aastas "Veelal palvete põllu, äärel aadete aasa..." millest sai kooli hümn. Lauluõpetaja Gustav Ernests lõi laulelu viisi ja koor kandis selle esmakordselt ette pidulikult avaatsusel.

Ometi oli pärast aastakümnete pikku püüdlusi jõutud niikaugale, et omati otstarbekohast, kõigiti väärakult koolimajale! Oleks võinud rahulikult töötada ja töövõlla maitsma hakata, aga seda õnne ei pidanud kauaks jatkuma — teame kõik, mis mõne lühikesa aasta möödumisel juhtus.

Viimaseks lennuk väbas Eestis jäi 1938. a. kevadine lend. Järgmisel aastal lõpetajad ei olnud, kuna vahelpeal elluviidud koolireform õppuse kolmejärguliseks ja aasta võrra pikemaks muutis ja 1940. a. kevadisel lõpetajad olid juba baasdeagseid, kuid siiski veel Lenderi kooli omad — viimased lünnused.

Ka okupatsioonide ajal 1940s Lenderi gümnaasiumi ruumides kooli edasi, nimeliselt "kaheksas keskkool", aga pr. Lender ise tagandati varsti juhataja kohalt. Loomulikult ei saanud see enam olla sama kool, mille pr. Lender kooli ellu oli kutsunud ja oma näo järele kujundanud.

Lenderi gümnaasiumi oli olnud erakool, sellisena peajoonis ühe indivi-

Pr. Elfriede Lender, kes teostas julge mõtte — asutada 65 aastat tagasi Tallinnas oma eesti kool, tütarlastegümnaasiumi.

duaalse isiku looming, ehkki koostöös väga mitmeladsest isiksusest koosneva õpetajaskonnaga, kes omakorda tagasid koolis jagatava hariduse laiapirilisuse, mitmekülsuse, värvirik-kuse.

Kuidas siis meie endised õpilased, sellest oleme aru saanud, mida meie just Lenderi koolis tahteti anda? Kuidgi ei mäleta, et ma seda kunagi sihilikult selles seoses nii sõnastatult oleksin kuinud, ütleksin, et meie kooli kasvatusle üheks peajooniks oli: "Olgem eestlased, aga saagem eurooplasteks!" Sellest johtuvalt pandi õpilaste igakülgse arendamise kõrval eriti rõhku, nagu juba kooli algusaastailgi, võõrkeelte õpetamisele ja üldharidusliku tagapõhja andmisele. Minu algkooliõpilane olles alustati niiteks esimese võõrkeele, saksa keele, õpetamisega juba teises algkooliklassis, hiljemini kasutati vahelpeale suhteliselt kerge keeleõmandamise võime veelgi ratsionaalsemat ära, vahetades saksa keelt vähemtuntud prantsuse keele vastu ümber. Ladinaga keeles ei tutvustatud pr. Lender meid näiteks mitte ainult tekstidega, mis kaugele läbi õppekava haarasid, vaid lasi meid pähe õppida ka "Pater noster" ja

"Gaudemus igitur", tähendades, et meil seda elus vaja minna võivat. Silmaringi laiendamise mõttes hakati juba väga varakult korraldama õpilasekursioone lähemale välismaale. Kui õpilasi oli raskusi reisirahastamisega, siis juhtus, et kool tasus selle õpilase eest, nagu üldiselt vajaduse korral ka vastu tulid kooliraha maksmisel, isegi üle selle ulatuvat majanduslikku abi jagati teatud juhtudel. See kõik sündis vaikust ja selle juures ei olnud mitte oluline, et abisaaja tingimata hea õpilane pidi olema.

Õpilasi oli iseseisvusaja lõpul kuuesaja ümber. See arv oli meie koolijuhatajale paras selleks, et ja igaltuile üksikult silmas pidada jaksas ja pärast koolist lahkumistki meele pidas nimepidi ja nägupidi, koguni nende perekondi ja olukordi, milles keegi viibis või viibib.

Üldse polnud kool meile igav ja vihatud vangla. Kui vahel tuligi tüdimus või vastumeelsus peale, siis juhtus tasakaaliks ka ikka jälle midagi põnevat. Meie ajal ei olnud põhimõtteline, et kõik õppus peab lõpuks olema (hustbetonati) olemas, et levastu aga hoolitselt selle eest, et töö ja kohustetäitmine kooli raamides kaitsesid rõõmu ja meelela hutekaga. Kooliaasta kestel toimus mitmeid pidusid ja koosviibimisi, ka pidulikke aktuseid — siin mainin pea täiesti ära ratsionaalseeritud hädaohlikult monotoneks tulemusena.

Tippnõudmuseks oli hilissügisene koolipidu Estonia kontsertsaalis, millel tarvis õpetajate ja õpilaste koostöö tulemusena harjutati aisse pikki nädalike programme, õmmeldi kostüüme, tehiti dekoratsioonid, kõik vabal ajal vabast tahtest.

Oma kooli armastati isegi siis, kui vahel sekka võis ette tulla arusaamatust ja konflikte. Armastati oma kooli kirjapinast värvi, olgu et koolis käies kujutleti enda koolileidest surmani tüdinud olevat. Kevadine koolilõpp, abiturientide lendulask-mise päev oli pea igaltuile niilasti rõõmus kui ka kurb sünnus.

Meie aja, kes me Lenderi Tütarlastegümnaasiumis käisime, hoiame ikka veel kokku nii siin-kui seal-pool raudeesiriet. Omavahel ja oma tüd kõrge eluets oleva kunagise koolijuhatajaga, samuti oma endise õpetajatega, kes veel meie keskel viibivad. Meid hoiab koos see raskesti defineeritav vaim, mis meiselkest kooliõppes ja mille me ise teistsel ajal ära tunneme, kelleks me ka individivene poleks kujunenud. See vaim, mis on pärit meie koolijuhatajalt ja mille allikaks on tema suur inimlik soojus ja lakkamatu huvi kaasinimeste vastu, mis lubas temal oma nelja lühase lapse kõrval ka kõiki oma õpilasi oma lasteks pidada.

MAIA MATHIESEN

Sisukad õppepäevad Kungla suvekodus

On hädavajalik, et eesti suvekodud saab ka tulevikus Kiirguse hoida, sõnas Suvekodude Kuraatoriumi esimees fil. dr. Ungerson Kungla suvekodus toimunud õppepäeval möödunud nädalalõpul. Esmärkiks on nagu tavaliselt anda eesti lastele võimalusi veeta toredat suvepuhkust emakeelses miljöös. Kogunumised näitavad, et on olemas rohkesti noori, kes suvekodudest saadud impulsside najal on ka hiljem, vanemaks saades, võtnud häämeeliga ja aktiivselt osa eestlaskonna elust. Ja suvekodude osas ka ise tegutsenud kasvatajatena või koguni juhatajatena.

Suvekodude kälgushoidmine on tähtis ka poliitiliselt seisukohast, jätkas dr. Ungerson. Näiteks on ju Sovjet pooli ametisseasetud võimurid okup. Eestis alati avaldanud häämeelt ja rahuldust kui mõnda paguluses loodud institutsiooni ähvardab stagnatsioon.

Seega on Moskva poolt ametisseasetud tegelastele Toompeal pinnaks silmas just koolid, noorteorganisatsioonid ja suvekodud, kuna neid vaadeldakse taimelavadele uuele vabadustõudvale põlvkonnale.

Õppepäevadel arutati nagu tavaliselt suvekodudega seosesolevaid küsimusi, võeti läbi mõeldumusevust tegevust ja tehti ettepanekuid järgmisel suveks. Suvekodude Kuraatoriumi esindajad, dr. Ungerson ja A. Alep konstaleerisid, et praegune konjunktuur Rootsi majanduses tekitab teatud raskusi toetuste saamisel, kuna vastavad fondid on tõõpuuduse tõttu ülekootatud. See aga siiski ei mõju nii, et õhutsoonis oleks suvekodude eksistents.

Raskused avalduvad selles, et on teatud mõttes pidurdatud suvekodude hooneistliku korrasastamine — näiteks vajaksid nii mõnedki majad värvimist, toad tapetseerimist, oleks vaja uuendusi ka inventari osas, hankida uusi voodeid, madratsid jne. Osavõtjad aga leidsid, et töid, mis otseselt ei vaja spetsialiste väljast, võiks juba hästi teha asja vastu huvitundvad noored ise ühistööde korras. Ja neid on küllalt olemas.

Nii jäädusid järgi väljaminekud vaid materjalil osas (värv jne.).

Arutati elavalt ka puht kasvatustööd, kusjuures suvekodude kasvatataval toonitasid, et senisest rohkem tuleks juba ette kavandada suvist praktilist tegevust mängude ja eeskätt siivetegevuse osas. Selles osas astuti kehtelid korraldada kolmepeäevase kestvusega õppepäevad kasvatajatele, kus siis instruktortena toimiksid otsestelt vastavad eriharidusega pedagoogid. Kõik selleks, et suvekodudes lastele veelgi meeldivamaks ja huvitavamaks teha.

Õppepäevade muus osas esines dr. Männik ettekandega tervishoiust, peardhuga haigustel ja õnnetsuhtumisel mis võivad esineda just laste suvekodudes. Ettekannetega esinesid ka dr. Ungerson (suhkur, äärliseld toidus ja nende toime) ja Änu Blunt (sport, pallimängud).

Muidugi oli kälgus ja intensiivsel kasutamisel Kungla leilisatun ja küdes kalasuitsutusaht rikakalikut kaetud lõunalaundadele (aitäh tubiledele perekaistele!) saabus suitsutatud siiga ja hiljem soovijalle kofu kaasa suitsuangerjaid. Ainus viga seines selles, et nädalalõpp Kungla looduslikult kaunis, sügisvärvidest hõõguv suvekodus möödus liiga kiirelt. Kuigi püüti ära kasutada ka õõttunde, varavalgeni välja...

(EPL/A).

**METSAKODU
UDISMAA**

POSTIARVE 694771 FALKÖPING

**VABAÕHUPIIRKOND EESTI
SKAUTLIKELE NOORTELE**